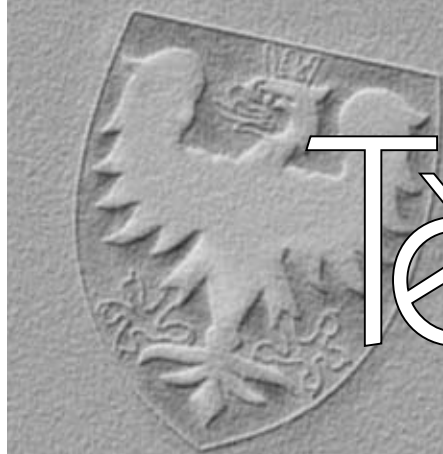

2005
ročník XLVIII

Těšínsko

vlastivědný časopis

číslo 3

Obsah

1

Císař Josef II. na Těšínsku v roce 1766

Milan Šmerda

8

Počátky charitní péče v Bruzovicích

David Pindur

13

Historiograf Laška František Linhart

Roman Kunderát

20

Počátky československé církve (husitské) v Radvanicích

Antonín Barcuch

23

Edice písní pobělohorských exulantů ze Slezska

Kristina Stašková

27

Lovecká puška těšínské provenience

Martin Krůl

29

Nové portréty ze sbírek Muzea Těšínska
Ženské portréty rodiny Eisenbergových

Jiřina Pavlíková

31

Zajímavosti přírody Těšínska
Poklesová jezírka

Jiří Kupka

32

Osmdesátiny významné havířovské architektky Zoji Wallerové

Radim Prokop

33

Muzea Těšínska se představují
Šenovské muzeum a knihovna

Simona Slavíková

Vydává Muzeum Těšínska v Českém Těšíně
Adresa redakce: Muzeum Těšínska, 737 01 Český Těšín, Hlavní tř. 15
tel.: 558 761 216, fax: 558 761 223, E-mail: muzeum@muzeumct.cz
Odpovědný redaktor: dr. Zbyšek Ondřík
Výkonný redaktor: doc. dr. Rudolf Žáček, Dr.
Tajemnice redakce: Vlasta Byrtusová
Redakční rada: dr. Karel Bogar, doc. dr. Mečislav Borák, CSc.,
Vlasta Byrtusová, doc. dr. Dan Gawrecki, CSc., doc. dr. Blažena Gracová, CSc.,
dr. Dušan Janák, Dr., prof. dr. Zdeněk Jirásek, CSc., dr. Jaromír Kalus,
dr. Jiřina Kábrtová, doc. dr. Irena Korbelářová, Dr., doc. dr. Pavel Kouřil, CSc.,
dr. Karel Müller, dr. Zbyšek Ondřík, doc. dr. Radim Prokop, CSc.,
Jiřina Veselská, doc. dr. Rudolf Žáček, Dr.
Grafický návrh: Petr Tesař, UPGRADE CZ s.r.o., Ostrava
Odevzdáno do tisku: 3. 9. 2005
Vyšlo: 25. 10. 2005
Tisk: Kartis + Co s.r.o., Borovského 14/717, 734 01 Karviná-Ráj

Nevyžádané rukopisy, fotografie a kresby se nevracejí.
Za obsah článku zodpovídá autor.
Časopis lze zakoupit v Muzeu Těšínska v Českém Těšíně, Hlavní tř. 15
nebo v jeho pobočkách ve Výstavní síni Musaion v Havířově, Dělnická 14,
v Památníku životické tragédie v Havířově-Životicích, ve Výstavní síni
Muzea Těšínska v Jablunkově, ve Výstavní síni Muzea Těšínska v Karvině-
Fryštátě, ve Výstavní síni Muzea Těšínska v Orlově, v Technickém muzeu
v Petřvaldě.
Rozšiřuje redakce, kde si lze také objednat (i telefonicky) předplatné nebo
jednotlivá čísla časopisu.
Vychází čtvrtletně, cena jednoho výtisku 20 Kč
celoroční předplatné 80 Kč a poštovné
Identifikační číslo: ISSN 0139-7605
Evidenční číslo MK ČR: E 11319
Podávání novinových zásilek povoleno Oblastní poštou v Ostravě
č. j. 2726/92-P/1 ze dne 30. 11. 1992

Císař Josef II. na Těšínsku v roce 1766

Milan Šmerda

Rok 1766 byl pro Těšínsko mimořádně bouřlivý. Hned po Novém roce přinesli si poddaní z taaffovských statků z pruského Horního Slezska opis „privilegia“ císaře Ferdinanda I. z r. 1562. Ve skutečnosti šlo o robotní řád Knížectví opolsko-ratibořského, který byl v r. 1727 podnětem k výbuchu povstání na komorním panství opolském a kozelském, a byl proto v r. 1729 anulován. Ovšem robotní povinnosti v něm uváděné byly hluboko pod jejich výši v polovině 18. století a na poddané působil proto řád revolucionizujícím způsobem. Jeho opis přinesli na Těšínsko sedláci Ondra Foltýn ze Starého Města u Fryštátu a Matěj Michalec z Petrovic. Začalo vření živé tajnými schůzkami, které se rozhodl správce fryštátského panství Schwartz potlačit a dal vůdce pozatýkat. Jen Foltýnovi se podařilo uniknout a to pomocí jednoho husara z uherského pluku hr. Széchenyiho, který byl právě rozmístěn na Těšínsku a velel mu generál András Török.¹

Ondra Foltýn se po klopotné cestě sněhovými závějemi v únoru 1766 dostal do Vídně. Náhoda mu přála, že se seznámil s písařem Pavlem Hellerem, který uměl trochu polsky nebo česky a napsal mu stížnost, kterou pak Foltýn předal jednomu z pánů v císařově doprovodu, když je spatřil vycházet z kaple v dvorním hradu (Hofburgu). Nejvyšší kancléř hr. Rudolf Chotek, jehož dcera Marie Brigitta Taaffová spravovala fryštátské panství za svého nezletilého syna, se však okamžitě postaral o Foltýnovo zatčení a uvěznění v Těšíně. Když pak byli k výsledku předvoláni další sedláci, strhli v noci z 9. na 10. dubna obce fryštátského panství k povstání.² Vybudovali si tábor na kopci v lese u Prstné, na místě obklopeném bažinami, odkud mohli přehlédnout celou okolní krajinu. Vzadu se opírali o pruskou hranici, za níž se utábořili pruští poddaní ze vsí Ruptava a Tisůvka.³

Správa panství i úřady se zachovaly k povstání zprvu obvyklým způsobem a požádaly o zásah vojska. Je však třeba napřed uvést, že mezi těšínskými úřady a velením vojska začaly již v předchozím roce neshody; jejich příčinou bylo nevyhovující ubytování, na které si uherští důstojníci opakovaně stěžovali. Když se nyní těšínský zemský starší Cselesta obrátil na generála Töröka se žádostí o pomoc, ten mu odpověděl, že vojenskou asistenci nemůže poskytnout bez předchozího souhlasu vojenského velitelství v Brně. To ovšem znamenalo odložení

vojenského zákroku o osm dní. Zemský starší i správce panství se pokusili zapůsobit na povstalece hrozbami a sliby, ti jim však odpověděli, že generál Török je už vyslechl a slíbil jim promnutí robot až do ukončení sporu.

Generál Török se zřejmě rozhodl vzít řešení sociálních rozporů na Těšínsku do svých rukou. Navštívil 15. dubna povstalecký tábor osobně v doprovodu několika důstojníků a dosáhl, že poddaní se rozešli do svých obcí a začali prozatím plnit své povinnosti. Ve Vídni těšínské události vyvolaly střety mezi nejvyššími orgány státní správy. Již 18. dubna podal nejvyšší dvorský kancléř hr. Rudolf Chotek protest proti chování vojska Dvorské válečné radě. V Těšíně gen. Török mezi tím přijímal delegáty obcí a dal zapisovat jejich stížnosti, aby je předložil císařovně Marii Terezii. K povstalým obcím se přidávaly obce dalších panství, obávající se, že by nemusely být zahrnuty do očekávaného snížení robot a přinášely svoje stížnosti do Törökovy kanceláře. Z protokolu jejich šetření vedeného vojenskými orgány, je patrná snaha postavit těšínskou šlechtu do nepříznivého světla, ukázat její porušování platných norem a stranickost veřejné správy. Na Törökův podnět císařovna 7. června 1766 jmenovala Dvorskou vyšetřovací komisi k projednání předložených stížností, do jejíhož čela byl jmenován rada Královského úřadu v Opavě baron Arnošt Locella a byl v ní i zástupce vojska.

Ve Vídni se však Törökova pozice zhoršila, když přicházely zprávy, že nepokoje se z Fryštátska rozšířily na další panství na Těšínsku a přesáhly i na Opavsko a sousední moravská panství. Török byl obviněn z překročení svých pravomocí a vměšování se do vnitřních záležitostí země.

Za této situace se objevil na scéně mladý císař Josef II. (1741-1790). Na Těšínsko ho přivedla jeho první cesta do českých zemí, a to ve funkci spoluvladaře Marie Terezie, kterým se stal v r. 1765. Císařovna mu svěřila do péče armádu, jejímž se stal vrchním velitelem. Armáda a zahraniční politika se staly hlavním polem Josefova působení, do vnitřních záležitostí mu matka zatím nechtěla dovolit zasahovat. Proto se jeho cestovní deník soustředil na ryze vojenskou problematiku, především na otázky bezpečnosti hranic proti nepříteli, kterým mohl být v této době po skončení sedmileté války opět jen pruský král. Zajímal se o zlepšení stavu pevností, zdokonalení výcviku a výzbroje

*První voják svého státu,
císař Josef II.
Portrét J. Hickela*

armády. Na bojištích sedmileté války analyzoval strategická rozhodnutí velitelů obou armád. V deníku se císař vyhnul otázkám týkajícím se společnosti a jejím problémům. V tom ohledu najdeme v něm vlastně jen obvyklé postřehy o bídě obyvatel horských krajů v Čechách, které známe i odjinud. Patrně vzhledem k císařovně, které byl deník určen a po skončení cesty odevzdán, Josef v něm přešel svoje zážitky ve Slezsku mlčením.³

Jiné prameny nás však přesvědčují o velké císařově angažovanosti v událostech na Těšínsku. Císař při své objíždce hranic českých zemí projel několika oblastmi s různě utvářenými sociálními poměry, vesměs však situace v nich nebyla tak výbušná jako ve východních částech Slezska. Právě Těšínsko náleželo svou hospodářskou a společenskou strukturou i právními zvyklostmi k vývojově zaostávajícímu Hornímu Slezsku, pro nějž byly např. charakteristické nevyměřené roboty a nezákupní držba gruntů, jež právně náležely vrchnostem. Robotní velkostatek zde využíval zlepšující se konjunktury na trhu ke zvyšování své výrobní kapacity a rozšiřování svého areálu na úkor

poddanské půdy. Je příznačné, že povstání na Těšínsku navazovalo na současné povstání poddaných v pruském Horním Slezsku.⁴

Císař byl nepochybně o událostech ve Slezsku informován vojenskými orgány ihned po svém příjezdu na území Slezska. Právě v těch dnech vrcholil spor mezi civilní a vojenskou správou o překročení pravomoci při řešení sociálních nepokojů na Těšínsku a karta se nebezpečně obracela proti gen. Törökovi. Státní rada projednala 19. června podnět Česko-rakouské dvorské kanceláře a rozhodla, že Dvorská vyšetřovací komise ve Slezsku má sice zahájit činnost, avšak bez zástupce vojska. Vůdcové povstání měli být postaveni před soud a co nejpřísněji potrestáni. Obvinění proti gen. Törökovi měla projednat Dvorská válečná rada a baron Locella měl proti němu zahájit činnost vyšetřovací komise. Locella si uvědomoval obtížnost svého postavení. Na jedné straně si nechtěl popudit nejvyššího kancléře Chotka, na druhé straně nechtěl podráždit ani vojenské instance, opírající se o mladého panovníka. Věděl, že gen. Török byl pověřen přípravou císařova pobytu na Těšínsku a že bude mít k němu přístup jako člen jeho doprovodu. Spokojil se tedy tím, že 3. července oznámil Královskému úřadu v Opavě, že gen. Török mu sdělil ústní rozkaz císařův, aby urychlil své šetření a podal mu ústně i písemně zprávu.

Císař dorazil 10. července do Opavy a 11. července přes Moravskou Ostravu do Fryštátu. Ihned po svém příjezdu do Slezska nařídil prostřednictvím Česko-rakouské dvorské kanceláře propuštění všech poddaných zadržovaných pro účast v povstání, pokud nebyli obviněni z kriminálních zločinů.⁵ Z opavského vězení bylo tak 16. července propuštěno všech 18 vězňů z Fryštátska, držených tam od 10. května. Těšínský zemský starší Cselesta hlásil téhož dne Královskému úřadu, že také propustil z těšínské věznice všechny poddané s výjimkou Ondry Foltýna, který přece nebyl vězněn pro účast v povstání, ale pro svou cestu se stížností do Vídně a podrží ho tedy ve vězení i nadále. Královský úřad – jistě nerad – mu až 23. července zopakoval rozkaz propustit i Foltýna „z respektu k nejmilostivějšímu rozhodnutí“ (ob respectum clementissimae resolutionis), i když jde o hlavního původce povstání.

Císař zřejmě způsobil svým zásahem ve Slezsku mezi byrokracií zmatek a mezi šlechtou poplach. Zpráva o tom se bleskově rozšířila po celém Slezsku. Již na Opavsku začalo hromadné sepisování stížností a odevzdávání jich císaři. Do Vídně si jich nakonec přivezl 97, z toho 47 z Opavska, 41 z Těšínska a 9 z Moravy. Jednání o slezských sociálních problémech se rozběhlo

po dvou kolejích – civilní a vojenské. Po civilní je řešila dvorská vyšetřovací komise v čele s Locellou, po vojenské se stále ještě pokoušel prosadit gen. Török se svými důstojníky. Císařovna nemohla ovšem tento stav tolerovat. Státní rada sice zrušila své usnesení z 19. června, odvolávající vojenského člena Dvorské vyšetřovací komise a nařizující drastická opatření proti vůdcům povstání, císařovna však zároveň ustanovila zvláštní komisi k posouzení žalob proti gen. Törökovi. Do jejího čela jmenovala moravského zemského hejtmana hr. Františka Antonína Schrattenbacha a jako dalšího člena bar. Locellu.⁶

Císaři nezbývalo než zachovat si odstup a jen z pozadí sledovat další průběh. Po svém návratu do Vídně prostřednictvím svého důvěrníka vrátil 8. srpna gen. Törökovi stížnosti, které obdržel jeho prostřednictvím. Měl je posoudit z hlediska oprávněnosti a potom tajně předat Locellově komisi. Císař byl však ochoten ho osobně přijmout v Hofburgu a převzít jeho připomínky „ke známé instrukci“.⁷ Šlo zřejmě o instrukci pro Schrattenbachovu vyšetřovací komisi. Vojenská strana se však při dalším jednání dopustila chyby. Zatímco civilní úřady ve Slezsku se dobře na jednání komise připravily a shromáždily výpovědi svědků proti postupu vojska, doplněné stížnostmi těšínské šlechty, vojenské orgány zaspaly a dopustily, že komise proběhla bez účasti zástupců armády. Gen. Törökovi pak málo pomohlo, že se po jejím skončení mohl odvolat na svědectví poddaných ze Starého Bílka, že úředníci vybízeli poddané, aby si stěžovali na vojsko a dokonce sami sepisovali jejich stížnosti. Na šenovském panství hospodářští úředníci skládali na Töröka posměšné verše a nezastavili se při tom prý ani před císařem.⁸ Závěry Schrattenbachovy komise nevyzněly proto pro Töröka příznivě a generál patrně obdržel za své vystupování na Těšínsku důtku, jak nasvědčuje to, že když ho v listopadu delegace těšínských poddaných v čele s Ondrou Foltýnem navštívila ve Vídni a chtěla mu odevzdat svoji supliku s prosbou o intervenci u císaře, generál je odmítl a vzkázal jim, že o nich nechce více slyšet. Jen to, že ve Státní radě měli již silné pozice stoupenci osvědčeného řešení poddanské otázky, ke kterému se klonila i císařovna Marie Terezie, vedlo k rozhodnutí Schrattenbachovu relaci založit (reponatur).⁹

Střet mezi vojenskými orgány a představiteli civilní správy na Těšínsku měl dalekosáhlé důsledky pro sociální vývoj ve Slezsku a v dalším vyznění v českých zemích vůbec. Z Törökova podnětu se řešení poddanské otázky na Těšínsku ujala vláda zřízením

Císař a král Josef II. jako ochránce slabých

Dvorské vyšetřovací komise, od níž vedla cesta ke Slezské urbaniální komisi ustavené 11. února 1768. V ní se postupně prosadil její nejradikálnější člen František Antonín v. Blanc, který přišel s názorem na poddané jako základ finanční síly státu. Výsledkem práce této komise bylo zřízení státem schválených urbářů pro všechny obce ve Slezsku a vydání robotního patentu pro Slezsko v r. 1771. Marie Terezie zároveň rozhodla, aby po slezském vzoru byly upraveny poddanské poměry také v ostatních zemích České koruny. Blanc se stal členem zároveň zřízené české urbaniální komise, která po velkém povstání českých poddaných v r. 1775 dovršila své dílo vydáním robotního patentu pro Čechy a Moravu.¹⁰

Po tomto zhodnocení širšího dosahu Josefova prvního setkání s Těšínskem pohledme, jaké konkrétní dojmy si císař zaznamenal ve svém cestovním deníku. Císaře doprovázeli dva vysocí důstojníci, generál-major hrabě Bedřich Mořic Nostitz-Rieneck (bratr nejvyššího purkrabího a prezidenta Českého gubernia Františka Václava Nostitze, zakladatele „národního“ divadla v Praze) a major Kuhn. Ti oba vedli vlastní deníky, z nichž císař přebíral názvy míst, kterými projížděli, a doplňoval je vlastními dojmy.

Cesta byla předem pečlivě připravena. K deníku je připojen kromě deníků obou průvodců i rozvrh cesty, uvádějící místa, kterými měla výprava projíždět, kde měli nocovat a jsou vy počítány i hodiny a dny potřebné k cestě. U každé stanice je uveden počet služebních

koní k jízdě, běžných jezdeckých koní, tažných koní a jízdní ordonance, které musely být k dispozici. Výslovně se uvádělo, že na stanicích se nepočítalo s noclehy na zámcích nebo zvláštních kvartýrech, ale pouze s jednoduchým ubytováním. To znamenalo, jak vyplývá z některých zmínek v deníku, na farách, hospodách a sídlech šlechty, které byly asi předem dohodnuty. Císař jel většinou na koni, teprve na zpáteční cestě z Olomouce přes Brno do Vídně se dal vézt v kočáře.

Deník byl prvním císařovým záznamem z cesty ve funkci spoluvladaře a nese zřetelné rysy oficiálnosti. Jeho napsání bylo asi předem dohodnuto s císařovnou a vzhledem k tomu císař se v něm vyhnul jakékoli zmínce o svém záměru setkat se na saské půdě s pruským panovníkem nebo o společenských problémech, na něž narazil. Deník měl být především svědectvím o pisatelově soustředění na vojenské otázky. Proto od návštěvy dělostřeleckého tábora u Týna nad Vltavou přes prohlídky kasáren v Plzni a Chebu, objížďku severních hranic monarchie od Vejprtu a Kraslic až po Bílsko a Jablunkov císař se v deníku omezil na otázky zajištění bezpečnosti hranic, nacházení nových strategických možností využití terénu k obraně, zlepšení stavu pevností a vůbec zdokonalení výcviku a vybavení armády.

Jaké konkrétní postřehy si císař odnášel z Těšínska? Jak řečeno opustil Opavu 11. července a se svým doprovodem dojel přes Moravskou Ostravu do Fryštátu. Tamní města v něm vesměs vyvolávala negativní reakce:

„Ostrava je malé špatné město, stejně jako Fryštát je špatné městečko“. Stejně hodnotil i Strumeň, kde překročili 12. července Vislu. Zaujala jej však těšínská krajina: *„Celá ta část Těšínska sestává většinou z rybníků a je to velmi krásná, úrodná a kopcovitá země; za Landekem je návrší, z něhož je vidět celé Pštinsko a velká část Polska, dokonce až k branám Čenstochové“.*

Toho dne dorazili do Bílska, *„velice špatného místa“*; císař si povšiml před Starým Bílskem ze strategického hlediska ideální pozice na výšinách mezi Meziříčím a Jesenicí (Międzyrzecze, Jasienica) k obraně Těšínska proti Polsku. Tento úzký průchod mohl za sedmileté války obsadit pruský velitel Werner a znemožnit tak únik Laudonovi, který zvolil pochod přes polské území. Následujícího dne výprava překročila říčku Bělou a na polské půdě navštívila vesnici Białou, *„která je špatná a špinavá“*. O důvodech této odbočky deník mlčí; mohlo jít o návštěvu textilního střediska, na jehož vzniku se podíleli emigranti ze Slezska. Mohlo jít také o sondování možností obchodních styků s Polskem, jak o tom psal již dlouho před císařovou cestou hraběti F. L. Buquoyovi do Nových Hradů v jižních Čechách jeho vídeňský informátor J. F. Hron, činný jako úředník císařské účtárny. Podle něho císař měl v Bílku zahájit jakýsi nový projekt s Polskem.¹¹

Z Bílska se cestovatelé obrátili opět na západ a přes Skočov dojeli 13. července do Těšína. Císař jej ohodnotil jako ucházející

městečko (ein passables Stadtl), ležící v údolí; jeho zámek je však na spadnutí. Zde jsme u další skutečnosti, o které se císař v deníku nezmínil, totiž že ještě na počátku toho roku byl plnoprávným držitelem Těšínského knížectví jako léna České koruny, které zdědil po otci Františku Štěpánovi Lotrinském. Marie Terezie se však rozhodla předat je jako část věna „své nejmilovanější druhozené dceři“ arcivévodkyni Marii Kristině a jejímu manželu princovi Albertu Saskému. Proto je od syna Josefa koupila 1. února a listinou z 31. května 1766 je postoupila oběma manželům podle dědického řádu habsburského rodu s výhradou navrácení léna České koruně v případě bezdětné smrti vasalů.¹² Slavnostní předání knížectví novomanželům, zastoupeným plnomocníky, proběhlo až po císařově cestě 1. - 2. října 1766. Při té příležitosti zástupce zemského staršího svobodný pán Karel Beess z Chrostiny a na Koňákově připomněl ve svém projevu střídání držitelů knížectví, z nichž se zvláště světlým písmem zapsal do dějin knížectví zesnulý císař. Jeho syn Josef, aby tuto ztrátu nahradil, „v měsíci červenci letošního 1766 roku ve své nejvyšší osobě si ráčil zlíbit na vlastní oči zhlédnout těšínské hranice, země a města. Ó, jak sladké je žít pod vládou, kde nejvyšší moc nemá nic jiného za cíl, než činit národy šťastnými a kde poddaní a vasalové zase nemají jiný cíl než podepřít nejvyšší moc neochvějnou věrností, poslušností a to se svým majetkem a krví. Ó.“¹³ Beessova vzletná slova vyjadřovala loajalitu úředníka k vladaři, ovšem o jejich upřímnosti můžeme právem pochybovat po tom, co bylo řečeno o konfliktu těšínské civilní správy, zatupující zájmy šlechty, s představiteli armády, za nimiž stál právě císař.

14. července se skupina cestovatelů vydala z Těšína k Jablunkovskému průsmyku. Několikrát musila překračovat Olzu, o níž bylo známo, že občas rychle stoupne a stane se nebezpečnou. Na svých koních dojeli k Hajducké šanci, ležící na vrchu Studeničném, která byla zcela rozpadlá. Dále však citujeme přímo císařův záznam: „Potom na Lysou tzv. Čarodějnic-kou horu, z níž jsme viděli celé údolí jak od Jablunkova po Těšín, tak také k Jistebné“. Císařův průvodce ve svém souběžném záznamu napsal: Prošli „nekonečným značně zničeným lesem až na vrchol Čarodějnické hory či Girové, jejíž nejvyšší vrcholek je pouhá pastvina a je obýván lidmi žijícími v salaši; vpravo neproklástenými cestami přes lesy a močálovité louky téměř až k vesnici Javořince, kterou jsme ponechali vlevo a přímo dolů do údolí velmi poničenými lesy přes větší Čadečku, která teď tvoří zatímní hranici mezi Slezskem a Uhrami“. Císař pak pokračoval: „Lesy a zvláště lesy

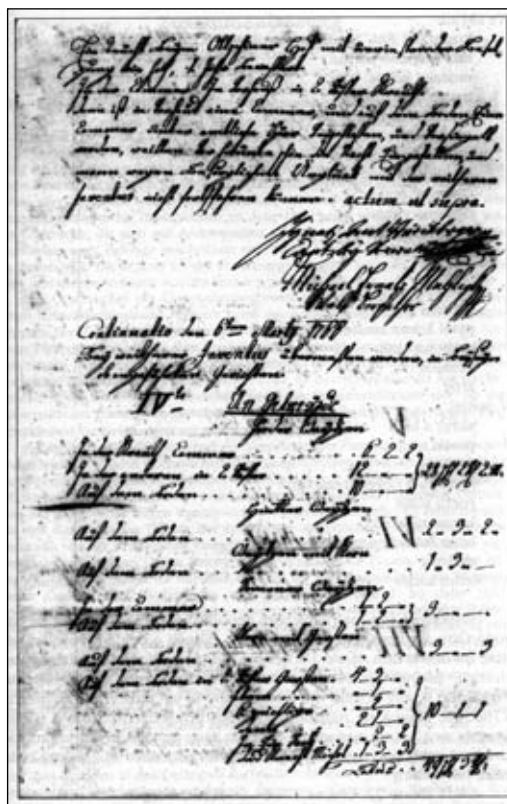
Uherská pěchota

Podle

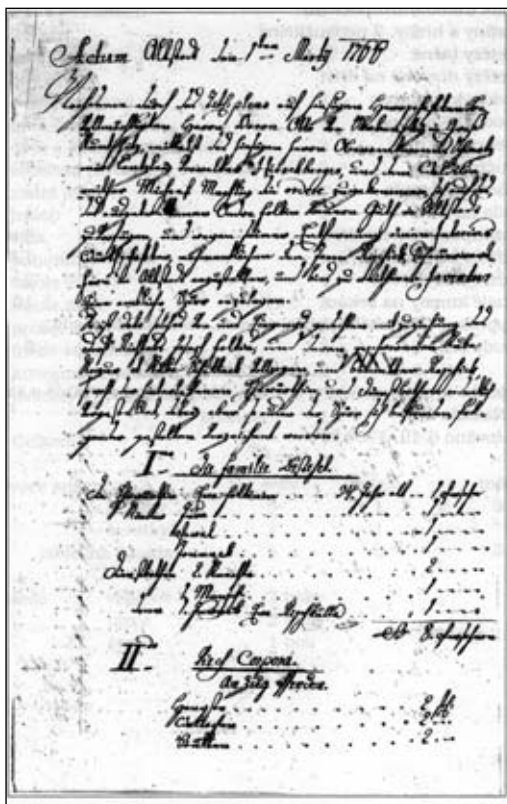
Pod císařským praporem

komorní jsou zcela vysekány a ve špatném stavu s nejhorším hospodářstvím. Veškerý užitek představuje chov dobytka, zvláště ale koz, což znemožňuje jakýkoli podrost. Odtud jsme spatřili podél Čadečky (tj. Čiernanky) u Skalitého, což je uherská vesnice v Trenčanské stolici, náležející knížeti Esterházy, jak zle Slováci v této zimě hospodařili na sporném území, neboť po obou stranách této říčky je les zcela bez pořádku vykácen a leží zde na zemi na šest až osm tisíc kmenů. Mohou z toho také jen málo využít, leda při velice zvednuté vodě plaví je ve svázaných vorech Čadečkou až k řece Černé (tj. Kysuce), odtud do Váhu a konečně až u Komárna do Dunaje. Sporné území spočívá v úzkém ale dlouhém pruhu lesů a polí. Les je už většinou vykácen, protože Uhři tvrdí, že hranici tvoří hřeben hor, Slezané naproti tomu chtějí za ni uznávat malou říčku zvanou Skalita (Skaliter-Wasser). Byla již také vytýčena prozatímní linie, aby se učinil konec potyčkám a sporům. Kvůli nim

Titulní strana z inventáře
statku Ondřeje Foltýna
z 1. března 1766
Zemský archiv v Opavě
foto Jan Bil

Strana z inventáře statku
Ondřeje Foltýna
z 1. března 1766
Zemský archiv v Opavě
foto Jan Bil

dokonce již také byli zabiti lidé, avšak Slováci po této zimě zpustošili veškerý les za vytýčenou linií. Ozimy tam nerostou žádné, obyvatelé jedí většinou ovesný chléb. Jsou silní, urostlí, velcí lidé, obávaní ve Slezsku a velmi drzí (impertinent) v Uhrách, velmi oddaní pití a kořalce. Neprojevují vůbec chuť k vojenské službě, spíše odpor.“

„Z dálky jsme pozorovali tzv. Volskou šanci, která leží na polské hranici, a šli jsme pak přes Skalité a Čadcu k Velké šanci, která je tvaru hvězdy, nasypána velmi špatně z hlíny a trochy kamení, bez hlubokého příkopu a krytého ochozu (chemin couvert), osazena 42 muži s jedním velitelem a čtyřmi děly, s kostelem a vojenskou budovou. Dominuje nad ní výšina, a protože lesy kolem jsou skoro zcela vymýceny, nemá tato soutěska již žádný význam, neboť není udržitelná proti velkému oddílu, který by byl opatřen děly a malý ji snadno může obejít údolím podél šance a nechat být. Velká, Hajducká a Přední šance jsou navrženy z hlíny a skoro zcela rozpadlé.“

Takto se tedy císaři představil Jablunkovský průsmyk a jeho vojenské zabezpečení. Jeho hněv na slovenské osadníky byl hněvem vrchního vojenského velitele, kterému postupující kolonizace hor zničila lesní ochranu opevnění a učinila je tak bezvýznamným. Byl při tom jistě pod vlivem hlášení místních velitelů, kteří již dlouhá léta marně bojovali s živelným sídelním tlakem z uherské strany. Protitlak ze slezské strany byl blokován zmíněnými pevnostními stavbami a zdrženlivým postojem správy komorního panství.¹⁴

Na císařovo rozhorlení působilo jistě i to, že knížectví bylo v držení jeho rodu a že sám byl krátce jeho majitelem. O tom, jak celá tato záležitost zaměstnávala jeho mysl, svědčí to, že již v srpnu se o ní jednalo ve Dvorské válečné radě. Byl přijat návrh gen. Töröka, aby byl obnoven ochranný lesní pás, jehož hranicí se Slezskem měla být linie od Volské šance k Súlovu a k hranicím s Moravou, hranicí s Uhrami čára od Vyšného potoka přes Starou Čadcu a dále levý břeh Kysuce. Již 7. srpna 1766 Dvorská válečná rada sdělila knížeti Esterházymu císařův záměr vykoupit celé sporné území.¹⁵ K tomu však asi nedošlo v plném rozsahu, protože spory a polemiky pokračovaly i později.

Podle deníku císařova průvodce výprava opustila ještě 14. července Jablunkovský průsmyk a vydala se z hor dolů po cestě zpevněné trámy a zanechávajíc vpravo Mušarku odbočila z poštovní silnice a pokračovala po pěšinách kolem vsi Mosty přes Lomnou do Jablunkova. Tam přespali a 15. července v 7 hod. 40 min. vyrazili dále přes Smilovice, Dobratice, Dobrou a Místek do Příbora. Ve Smilovicích proběhla výměna koní a císař si poznamenal do deníku, že „zde není nic k zaznamenání, leda velmi krásná krajina zvláště k Frýdku, který je velmi pěkně položen“. Dalšího dne pokračovali do Olomouce a císaře po problémech ve Slezsku potěšila nejen přívětivá krajina, ale i skutečnost, že Neippergův

pluk, ubytovaný v Novém Jičíně, Hranicích, Drahotuších a Lipníku v domácnostech měšťanů, žil zde ve shodě s místními lidmi a nebylo žádných stížností. V Olomouci a v Brně si císař prohlédl obě největší moravské pevnosti a pak přes Mikulov dorazil 20. července do Schönbrunn u Vídně.

Císař Josef II. vyvolal svým příchodem v r. 1766 velký rozruch v poddaném lidu českých zemí, nejvíce ve Slezsku a na severovýchodní Moravě, odkud si přivezl do Vídně nejvíce stížností. Od jeho cesty v r. 1766 je možno datovat vznik lidového podání o jeho osobě jako spravedlivém panovníku trestajícím nepravosti pánů a jejich pomahačů. Kult jeho osoby pokračoval ovšem i později a byl shora podporován zájemně šířenými kalendářovými historkami. Avšak historická skutečnost sama měla obrovský vliv na lidovou fantazii a vznik pověstí. Tento proces je možno nejlépe sledovat právě na Těšínsku, kde císař radikálně zasáhl do zdejších mimořádně vyostřených poměrů. Jako památná se zde připomínala místa, kde se císař zastavil, obědval nebo odpočíval. Např. podle místních záznamů císař zavítal 15. července na cestě z Jablunkova do Komorní Lhotky a zastavil se u fojtství, kde mu zástupci vesnice předali petici o povolení evangelické školy a modlitebny. Ještě do 70. let minulého století se v obci dochoval kámen s pamětním nápisem: „*Z tej studnie pil vode cysorz Jozef II 1766*“.¹⁶

Podle folkloristů na Těšínsku ještě v polovině 20. století bylo u starých lidí povědomí, že Josef II. „*byl k chudým dobrý, chtěl vědět, jak žijí, tak vandroval*“ (Informátor nar. 1862, Nýdek). „*Chodil mezi lid, ptal se jich, jak se jim daří*“ (Karpentná). Na Těšínsku je zastoupena i obecně v českých zemích známá pověst o císaři cestujícím v přestrojení a jdoucím robotovat za opozdivšího se pacholka, aby pak potrestal krutého drába. V Mostech u Jablunkova bylo rozšířeno vyprávění, jak rychtář na otázku, jak se lidem daří, odpovídá že dobře, a je pak usvědčen ze lži.¹⁷

Folklorní tvorba kolem postavy Josefa II. vznikala však většinou až po jeho smrti a to bezprostředně. Zapůsobil především jeho berní a urbaniální patent z r. 1789, převádějící robotu na peněžní dávky, který musil být brzy po svém vydání stornován. Dal podnět k lidovým pověstem, že Josef II. nezemřel, ale chodí inkognito mezi lidmi a sleduje, jak se zachází s jeho odkazem. Patrně v l. 1790-97 vznikla lidová zpěvohra „Píseň o císaři Josefovi II.“, nalezená před časem na Opavsku a řazená do okruhu tzv. hanáckých oper.¹⁸

Můžeme shrnout, že císařova cesta v r. 1766 se nehlouběji zapsala do paměti lidu na Těšínsku. Jeho setkání s touto zemí uvedlo do pohybu sociální reformy, které začaly ve Slezsku a postupně zasáhly celé české země i další země monarchie.

POZNÁMKY

- Šmerda, Milan – Korbelařová, Irena: Sociální hnutí na Těšínsku ve 2. polovině 18. století (s edicí poddanských stížností z roku 1766). Slezský ústav SZM, Opava 1998, s. 60.
- Šmerda, Milan: Generál András Török a povstání poddaných na Těšínsku v roce 1766. Slez. sbor. 97/1999, s. 1-5; týž: Život Ondry Foltýna, slezského sedláka a statečného člověka. Matice moravská, Brno 2003, s. 38.
- Šmerda, Milan: Cesta císaře Josefa II. do českých zemí a Saska v r. 1766. Čas. Matice moravské 124, 2005. V tisku. Hlavním pramenem je císařův cestovní deník „Reys Journal von Meiner Ankunft im Feldartillerie Lager den 10. Junii bis zu Meiner Zurückkunft nach Wienn den 20. Julii 1766“, uložený v Archivu císařské rodiny ve Vídni (Haus-, Hof- und Staatsarchiv = HHStA, Familienarchiv, Hofreisen, č. 1).
- Šmerda, Milan: Souvislosti povstání poddaných na Těšínsku v roce 1766 s událostmi v pruském Horním Slezsku v l. 1765 a 1766. Slez. sbor. 91, 1993, s. 9-18.
- Zemský archiv v Opavě = ZAO, Král. úřad, sign. 8/T 9, B. ČRDK Královskému úřadu 11. VII.1766.
- HHStA Vídeň, Staatsrats-Protokolle 1766, č. 2102.
- ZAO, Urbar. komise slezská, sign. 2/2 A, inv. č. 1594.
- Tamtéž, sign. 2/2 B, inv. č. 1595.
- Šmerda, Milan: Generál András Török, s. 15-17.
- Šmerda, Milan: Role Těšínska v sociálním vývoji českých zemí. In: Korbelařová, Irena – Šmerda, Milan – Žáček, Rudolf: Slezská společnost v období pozdního baroka a nástupu osvěcenství (na příkladu Těšínska). Slezský ústav SZM, Opava 2002, s. 28-35.
- Stát. obl. archiv Třeboň, fond Nové Hradky, Historica, č. 1375 a.
- ZAO, Král. úřad. sign. 9/5, kart. 246, inv. č. 455: Sahanek, Witold: Spór o dobra cieszyńskie. Roczniki TPN na Śląsku III, Katowice 1931, s. 168 až 291, zde s. 174-175.
- Országos Levéltár Budapest, fond P 306, Archiv habsburské rodiny z Maďarska, kart. 48, sign. A VIII 19. Totéž v Allgemeines Verwaltungsarchiv ve Vídni, fond Hofkanzlei, sg. II A 4. Celou ceremonii a účast vasalů při holdu popsal dle úředního protokolu v opavském muzeu Josef Zuka: Die Belehnung der Erzherzogin Maria Christina und ihres Gemahls Herzog Albert von Sachsen mit dem Fürstentum Teschen 1766. Zeitschrift für Gesch. und Kultugesch. Öster. Schlesiens 3, 1907/8, s. 138-145.
- Spor o jižní hranici Těšínského knížectví se vlekl od 16. do 19. století a řešily jej nakonec až centrální úřady ve Vídni. Viz Macůrek, Josef: Valaši v západních Karpatech v 15.-18. století. (K dějinám osídlení, hospodářského a společenského vývoje jižního Těšínska, jihozápadního Polska, severozápadního Slovenska a východní Moravy). Ostrava 1959, s. 276-278; Korbelařová, Irena – Šmerda, Milan – Žáček, Rudolf: Slezská společnost ..., Opava 2002, s. 70-71.
- Österreichisches Staatsarchiv Vídeň, Kriegsarchiv, Protocoll des Hofkriegsrates, sv. 981, f. 854, 1048.
- B. Hčk (Bedřich Havlíček): Pohled do dějin zaniklého fojtství v Komorní Lhotce čp. 51. Těšínsko 1980, č.4, s. 22-26.
- Satke, Antonín – Sokolová, Gabriela: Prozaická ústní slovesnost. O historických osobách. Těšínsko, díl 4. Šenov u Ostravy 2002, s. 173-174; Satke, Antonín: Pověsti z Těšínska o Josefu II. Těšínsko (Vlastivědný časopis), 1990, č. 2, s.15-19; Haroková, Emilie–Gelnar, Jaromír: Život a tradice Těšínska v minulosti. Kapitoly o životě a kultuře lidu těšínské vesnice v 18. a 19. století. Č. Těšín 1976.
- Hrabal, František: Lidová zpěvohra Píseň o císaři Josefovi II. Radostná země 4, 1954, s. 12-21.

Počátky charitní péče v Bruzovicích

David Pindur

Péče o nemocné a chudé patřila v minulosti mezi nejpálčivější problémy. Ačkoliv ve městech vznikaly již ve středověku špitály, byly určeny pouze pro omezený počet osob, které v nich bydlely „doživotně“ bez ohledu na skutečné tělesné vady a nemoci. Ve venkovském prostředí se tato otázka většinou neřešila vůbec.¹ Jistý posun v této oblasti přinesl tridentský koncil, jehož některé dekrety se týkají přímo a výlučně charitativní činnosti. Především bylo zdůrazněno biskupům, že péče o trpící je součástí jejich úřadů. Biskupové měli také speciální dohled nad špitály, s výsadami je zakládat a vizitovat, vyžadovat pravidelné relace od špitálních správců atd.² Zcela v duchu tridentina vyzněly v této oblasti vizitační instrukce vratislavského biskupa Martina Gerstmannu z roku 1579.³

Nejstarší zpráva o frýdeckém špitálu pochází z 27. května 1523, kdy kníže Kazimír II. potvrdil fundaci Melichara Rouseckého z Ejvaně na Těrlicku „na potřeby a živnost chudým lidem v špitálu frýdeckém“.⁴ Roku 1717 založili manželé Adam Karel a Pavlína Anna Hertschlägerovi poblíž frýdeckého farního kostela nový špitál pro chudé a přestárlé osoby, většinou jej obývaly vdovy.⁵ Druhý špitál na frýdeckém panství, v Dobré, fundoval Jiří z Oppersdorfu. O jeho existenci se dozvídáme poprvé z urbáře panství z roku 1664, v němž stojí, že „v té vsi při tom kostele na vsi špitál od slavné paměti J(eh)o M(ilostivéh)o vysoce urozeného pána Jiřího hraběte z Oppersdorfu vnově se všemi potřebami vystavěný a na 12 osob fundovaný“.⁶ K organizovanější a hlubší péči o nemocné a chudé došlo po zřízení nemocnice řádu Milosrdných bratří okolo roku 1702 v Těšíně. Tento řád působil ve městě od 30. listopadu 1700 díky štědré fundaci Adama Borka z Roztropic a Tvorkova, který zemřel roku 1694 a Milosrdným bratřím odkázal svůj statek Vendryni.⁷ Jejich nemocnice disponovala v prvních desetiletích své existence pouze 10 až 20 lůžky pro pacienty, kteří pocházeli vesměs ze šlechtických anebo měšťanských kruhů.⁸

Nástup zvýšené péče o nemocné a chudé ze strany státu je v habsburské monarchii možno zaznamenat až v období vlády osvěcenských panovníků Marie Terezie a Josefa II. Roku 1752 pořídil Královský úřad v Opavě prostřednictvím jednotlivých vrchností seznamy s udáním místa trvalého pobytu, jména, příjmení a věku nemocného, místa jeho narození a s přesným

označením jeho zdravotních potíží a neduhů. V celém těšínském knížectví bylo v březnu 1752 napočítáno 751 nemocných a tělesně i duševně postižených jedinců, soupisy z obcí frýdeckého panství však nedodaly Kaňovice, Krásná, Lubno, Panské Nové Dvory, Skalice a Vojkovice, ačkoliv k tomu byly opakovaně vyzývány těšínským zemským úřadem ještě 14. srpna 1752. V obcích spadajících pod správu bruzovské farnosti⁹ žilo celkem 11 takto klasifikovaných jedinců. V Bruzovicích se jednalo o tři lidi neschopné práce: Annu Okuncovou, Matěje Zajuru a jeho manželku Annu. Kromě nich zde žil ještě čtyřiapadesátiletý Baltazar Baltazarovský, který byl slepý, hluchý a navíc pomatený („verruckt“). V Pazderně žila slepá Rozina Baniová a v Sedlišťích se v uvedeném roce vyskytovalo šest trvale nemocných jedinců: manželé Petr a Kateřina Žáčkovi, Anna Zajurová, Kateřina Bělicová, Dorota Kurková a Marina Střížová. Pro obec Žermanice v soupisu schází údaje.¹⁰

Zájem císaře Josefa II. o zvýšení efektivity chudinské a nemocniční péče vycházel z předpokladu, že stát potřebuje silné a fyzicky zdatné poddané. I když zrušil celou řadu starých špitálů a klášterů, věnujících se této činnosti, pověřil všestrannou péčí o chudé především postátněnou církev.¹¹ Založení „Všeobecného bratrstva křesťanské lásky“ se v Bruzovicích, stejně jako v mnoha dalších farnostech nepodařilo realizovat. V každé farnosti však měly od roku 1785 vznikat chudinské instituty („Institutum pauperum; Armen Institut“), v jejichž čele měl stát jako ředitel a účetní místní duchovní správce. Důvodem ke zřizování mělo být zaopatření „opravdivých chudobných“, zvláště sirotků, chudých a nemocných v každé farnosti a „žebřání, tak rychle, co možné, zameziti“.¹² Jako jednotné datum zprovoznění chudinských institutů byl stanoven 1. červen 1785. Příslušný farní chudinský institut se stal základním článkem řetězce, v němž měla „každá fara jeden okrsek a jedno děkanství jeden hlavní okrsek činiti, s kterýmžto posledním všechny k tomu náležející farní okrskové se dorozuměti a dle jeho navržení se zachovati mají“.¹³ Nadřízeným každého, i hlavního, okrsku měla být vrchnost a pokud měly farnosti v arcikněžství nebo děkanátu více vrchností, musely vystupovat společně v rámci hlavního okrsku. Faráři měli zvolit „otce chudých a účetníka“, kteří měli pod dohledem duchovních správců

pořídít soupisy opravdových chudých a nemocných v příslušné farnosti. Tvrdě a nekompromisně se mělo postupovat vůči žebračkům. K finančnímu zabezpečení institutu měly sloužit pravidelné sbírky a dary obyvatel. Konaly se každý týden či měsíc a otec chudých při nich musel s pokladnou obejít všechny domy v okrsku. Pokladna pak byla přinesena na faru, kde byla duchovním v přítomnosti otce chudých a účetního otevřena. Účetní vybranou almužnu spočítal a poté řádně zapsal.

Rozdělování peněz chudým se dělo v přesně stanovený den a hodinu buď na faře nebo u otce chudých. Obdarovaný chudý byl vázán povinnostmi posléze navštívit nejbližší kostel či kapli „kdežto oni pod přemodlením otce duchovního jich modlitbu za zeměknížete, za jejich dobrodincové a za obstaráčové tohoto Institutum vybejvati budau“. Státem bylo nařízeno pomodlit se pětkrát Otče náš a pětkrát Zdravas Maria. Pokud se chudý přestěhoval do jiného farního okrsku, musel to ohlásit svému předchodci, vrátit písemné oprávnění k pobírání almužny a duchovní mu pak vystavil propouštěcí list, kterým se příslušný jednotlivce poukázal ve svém novém okrsku, kde taky obdržel nové oprávnění. Výše vybraných peněz ve farních okrscích se musela každý měsíc zasílat ke kontrole hlavnímu okrsku.¹⁴ Největším přínosem těchto institutů byl přísun prostředků osobám, které je skutečně potřebovaly, a fakt, že mnohdy simulující žebraři raději začali vyhledávat práci, která by jim zajistila nejnужnější obživu. V místech, kde chudinské instituty vůbec nevznikly, bylo i nadále povinností obce či vrchnosti pečovat o chudé a nemocné.¹⁵

Zatímco v mnoha farnostech byla s činností chudinského institutu spojena i výstavba útulku pro chudé a nemocné,¹⁶ v Bruzovicích k tomu v josefinském období ani v následujících letech nedošlo. Tehdejší farář František Karel Leopold Schindler se původně domníval, že chudobinec v Bruzovicích bude postaven na náklady vrchnosti. Později se pro realizaci tohoto projektu rozhodl sám a roku 1800 založil k tomuto účelu zvláštní fundaci „s ohledem na chudobu svých milých farníků a s ohledem na zvláštní povinnost duchovního správce o ně pečovat se rozhodl při jasném vědomí a po zralé úvaze darovat ze svého, částečně zděděného a částečně pilností a šetrností získaného jmění, kapitál 4 000 zlatých pro věčnou fundaci k podpoře chudých v bruzovské farnosti a odevzdat je do farní pokladny“.¹⁷

Tato fundace však byla vázána šesti závazky a podmínkami. Podle první z nich mohl s kapitálem disponovat pouze Schindler,¹⁸ po jeho smrti místní farář, který „musí nejlépe znát poměry svých farníků“ a rozdělovat je každý rok

skutečným chudákům, nemocným a trpícím farníků. Další podmínkou bylo přesné vedení kapitálu i úroků se jmenným seznamem finančně obdarovaných chudých v kostelních účtech, které měly být při každoročních kanonických vizitacích prozkoumány a potvrzeny vizitátorem. Za vedení účtů měl farář nárok na 5 rýnských zlatých ročně.

V dalších třech podmínkách špitálního fondu upřednostnil Schindler své příbuzné a sloužící, kteří měli po jeho smrti nárok na doživotní úroky. Jednalo se o jeho sestru, vdovu Antonii Rohlíčkovou, dále to byli Magdaléna Garbová, Jan Kočvara, bývalý farský kočí, který se v Schindlerových službách zmrzačil, bývalá služka Anna Palarčíková a chalupník Jan Mojžíšek.¹⁹ Pokud by Schindler některou z těchto osob přežil, měl právo na její místo určit jinou. Uvedené osoby měly závazek zúčastnit se jednou týdně mše ve všední den, a také se pomodlit pobožnost křížové cesty za spásu fundátora, jeho příbuzných a přátel. Podle poslední podmínky této Schindlerovy fundace „bude-li někdy, což jsem si vždycky přál, zdejší Nejmilostivější vrchností nebo někým jiným zbudován v místě chudobinec, je mé přání a vůle, aby současný fundační kapitál, ovšem podle podmínek této listiny, byl použit k vydržování do něj přijatých farníků, aby v něm bylo vydržováno 8 osob – 4 muži a 4 ženy“. Listinu podepsali v Bruzovicích 13. listopadu 1800 kromě faráře také dožádání svědci arcikněz Josef Karel Schipp a správce panství František Pauschwang. V březnu 1802 byla fundace

*Bruzovice na pohlednici
před rokem 1920
Sbírky SOKA
ve Frýdku-Místku*

*Kaple Úpadku Kristova
v Bruzovicích - Lipině
Sbírky SOkA
ve Frýdku-Místku*

schválena generálním vikariátem v Těšíně a moravskoslezským zemským guberniem v Brně.²⁰

Ve svém testamentu z 12. února 1803 však Schindler pozměnil některá ustanovení této fundace. Na stavbu dřevěného chudobince odkázal 200 rýnských zlatých a dříví, které za tímto účelem zakoupil. Zcela zrušil roční příjmy z fundace sestře Antonii, která vedla farské hospodářství, a jejím potomkům, protože již byli zajištěni jinými finančními prostředky. Do chudobince mělo být přijato zmíněných 8 osob, v případě upadnutí do chudoby měla právo na přednostní přijetí poslední farská hospodyně Marie Otipková. Ke stávajícímu kapitálu přidal ještě další částku ve výši 1000 rýnských zlatých. Vedle zmiňovaných osob z farského služebnictva zaopatřil každoročním příjmem z fundace (vedle plné mzdy) ještě Františka Bruzovského, komorníka, částkou 10 rýnských zlatých a jeho manželku, bývalou hospodyně, částkou 40 rýnských zlatých. Kromě toho odkázal na pohřby žebráků a chudých 1 rýnský zlatý 12 krejcarů.²¹

Farář Schindler se nejen díky založení této fundace zařadil mezi nejvýznamnější duchovní správce v Bruzovicích. Jeho dlouholetý pobyt ve farnosti byl přímo nabit celou řadou nejrůznějších výborných počínů. Pro dokreslení situace zde uvedeme jeho životopis sestavený z mnoha písemných pramenů. František Karel Leopold Schindler byl Němec a pocházel z pruského Slezska. Narodil se roku 1735 v Kokošicích u Pšova ve vladislavském arcikněžství. Jeho otec Jan František Schindler byl nájemcem kokošického panského dvora, matka se jmenovala Alžběta. Pokřtěn byl 7. září 1735 administrátorem Janem Laxou v pšovském farním kostele Narození P. Marie.²² V letech 1767-1773 byl kaplanem v Polské Ostravě.²³ Dne 22. března 1773

byl na bruзовské beneficium investován generálním vikářem Justem Vilémem hrabětem Pražmou a slavnostně instalován jako mnozí jeho předchůdci ve svátek sv. Stanislava téhož roku.²⁴ Nový farář Schindler, který převzal velmi tíživé dědictví, o svém příchodu do Bruzovic napsal: „Farnost, tedy jak kostel tak farníky, jsem shledal ve velmi ubohém stavu, velikém nepořádku a zpuslosti. Zavinila to přílišná dobrota a pití mého předchůdce. Kromě toho jsem převzal 1700 rýnských zlatých dluhu, z čehož asi 800 nebo 900 bylo na desátkách. Nedá se ani popsat, s kolika nepřijemnostmi a obtížemi jsem je musel vymáhat. Skoro všechny budovy potřebovaly velké opravy. Farníci, kteří měli už dávno k tomu sklony, jak je poznamenáno ve staré kronice hned na první straně, byli o to více i nyní suroví, hrubí, neposlušní, vzpurní, tvrdohlaví, zdivočelí, bez nejmenší úcty k svému duchovnímu správci, s výjimkou několika mála, takže bylo možno si zoufat. Mnohokrát jsem litoval, že jsem kdysi faru žádal nebo ji přijal, i když jsem měl pomoc od úředníků a od svých blízkých příbuzných, také od matky a sestry správce panství, jinak bych už dávno utekl.“²⁵

Po převzetí benefícia se tedy potýkal s celou řadou problémů, jedním z největších byly spory s fojty v Bruzovicích. Původcem nedorozumění byl Jiří Mojžíšek. Schindler o něm napsal, že to byl „člověk ničemný nejen vůči svému duchovnímu pastýři, ale vůči všem kněžím“. Schindler se roku 1779 s pomocí svědectví bývalého frýdeckého kaplana Josefa Palarčíka, faráře v Dětmarovicích, domohl u hraběte Jana Nepomuka Pražmy Mojžíškova sesazení z fojtského úřadu. Na Schindlerovu přímluvu u jeho švagra, správce panství Pauschwanga, byl novým fojtem jmenován soused fary Jakub Fajkoš. Fojt Fajkoš byl farář Schindlerovi za jeho přímluvu hluboce zavázán, ale s jeho synem Janem, také fojtem, nastaly opět problémy.²⁶ Dalším závažným problémem byl spor o hranice farního pozemku. Po příchodu do Bruzovic si Schindler patrně získal vysokou autoritu, protože místní selský úřad mu začal hned od roku 1773 každoročně dobrovolně přispívat z obecní pokladny na mše, ačkoliv měl povinnost platit ročně pouze za křížmo.²⁷

Schindlerův postoj k josefínským náboženským reformám byl kritický, což názorně ilustruje také jeho poznámka o smrti Marie Terezie ve farní kronice: „29. listopadu 1780 zemřela císařovna Marie Terezie, opravdu zbožná panovnice. Po ní nastoupil její syn Josef II. Co ten způsobil různých novot a zmatků, jasně ukazuje kniha kurend.“²⁸ Dne 17. října 1780 se konala v Bruzovicích slavná svatba. Schindler oddal svou sestru Antonii s celním výběřčím Jakubem

Rohlíčkem („Rohlitschek“) ze Smolkova u Opavy. Svědky sňatku byl Schindlerův švagr, správce frýdeckého panství František Pauschwang, a bratr Jiří Josef Schindler, rada knížecího úřadu v Hlubčicích.²⁹ Dne 24. dubna 1790 pohřbil farář svou matku Alžbětu, která zesnula ve věku 79 let. Od svého ovdovění žila u syna na faře v Bruzovicích.³⁰

P. Schindler, kterému jeho značný majetek zděděný po rodičích umožnil realizaci výstavby zděné věže farního kostela sv. Stanislava, zděné fary a dřevěné farské sýpky i opravy všech hospodářských budov, založil dne 1. července 1800 fundaci 1 700 rýnských zlatých, doplněnou 21. října téhož roku, pro farní kostel. Z fundace mělo být odslouženo 50 tichých mší s intencemi: za fundátora a spásu jeho duše (celkem 16 mší), za jeho otce Jana a matku Alžbětu, za duše sourozenců fundátora, za duše Schindlerových přátel a dobrodinců, za obrácení pohanů, Židů, bloudících a všech nevěřících, za vyprošení hodiny šťastné smrti umírajícím, za duše v očistci (zejména za ctitele Kristova umučení a smrti), za ctitele P. Marie, za farníky, za opuštěné, na které si nikdo nevzpomene, za ty, kteří měli stejné slabosti a chyby jako fundátor, za Schindlerovy nepřátele, za všechny kněze v duchovní správě a za ostatní duše.³¹

Dne 12. února 1803 pořídil farář testament, podle kterého si přál na svém pohřbu 6 – 8 kněží, zejména ze sousedních farností, každý z nich měl dostat 2 rýnské zlaté. Hlavním celebrantem a smutečním kazatelem měl být buď P. Adámek, lokální kaplan v Loukách, P. Antonín Popp, farář v Těrlíku, anebo frýdecký kaplan P. Vincenc Bilík. Tělo zesnulého faráře mělo být pohřbeno buď v kostele nebo u hlavního kříže na hřbitově. Na smuteční hostinu byly vyčleněny 4 rýnské zlaté. Za dědice veškerého majetku ustanovil bruзовský farní kostel sv. Stanislava, pro který měl být pořízen nový hlavní oltář, boční oltáře a kazatelna. Dále měl být zřízen alespoň dřevěný útulek pro chudé a některé peníze vyplaceny bývalým sloužícím na faře. Veškerý movitý i nemovitý farní majetek odkázal svým nástupcům, včetně rozsáhlé knihovny. Pamatováno bylo také na školu. Za vykonavatele poslední vůle ustanovil karvinského arcikněze a těrlického faráře Poppa, frýdeckého arcikněze a faráře Schippa a frýdeckého kaplana Pavla Prutka.³² Počet knižních svazků Schindlerovy knihovny činil po jeho smrti 202 kusů. Jejich cena byla odhadnuta na 108 rýnských zlatých 8 krejcarů. Jednalo se vesměs o teologickou literaturu, převažovala latinská a německá díla, vyskytlo se mezi nimi i několik českých a polských knih.³³

František Karel Leopold Schindler zemřel 5. července 1803 na zánět žil ve věku 68 let zaopatřen svátostmi frýdeckým kaplanem Pavlem Prutkem. Tento kněz jej pohřbil uprostřed hřbitova v Bruzovicích.³⁴ Po Schindlerově smrti byl dočasnou administrací benefícia pověřen zdejší kooperátor František Tkáč, rodák ze Skalice u Frýdku.³⁵ Konkurzu na vakantní bruзовské beneficium se po Schindlerově smrti zúčastnili 4 uchazeči. Kromě Františka Tkáče to byl Jan Esching, farář v Morávce, Josef Kapica, farní administrátor ve Skalici a Pavel Prutek, kaplan ve Frýdku. Vítězem se nakonec stal jednadvacetiletý těšínský rodák Prutek, který byl investován jako farář v Bruzovicích dne 24. září 1803 a instalován 5. října téhož roku. Teologii vystudoval v Olomouci, kněžské svěcení přijal roku 1795. Naprosto dokonale ovládal český a německý jazyk, uměl také francouzsky. Byl hodnocen jako schopný a příkladný duchovní.³⁶ Jako bruзовský farář byl roku 1804 jmenován frýdeckým arciknězem. V Bruzovicích působil až do roku 1836, kdy byl investován na místo faráře do Frýdku a zároveň se stal generálním vikářem. Zemřel dne 4. dubna 1842.³⁷ S osobností tohoto faráře je úzce spjato založení chudinského fondu a realizace výstavby chudobince v Bruzovicích.

Bruzovice

Po Schindlerově smrti bylo nashromážděné dříví, které mělo být použito k stavbě chudobince, prodáno v dražbě za 100 rýnských zlatých. Získaná částka byla přidána ke stávajícímu špitálnímu fondu.³⁸ V dalších letech nevynášely pravidelné sbírky ve farnosti

příliš mnoho peněz, přesto však ve farnosti žily jen dvě osoby, které se živily žebráním. Frýdecká vrchnost stanovila v létech 1828-1829 taxy za taneční zábavy a nařídila je odvádět do špitálního fondu. Také duchovní příkladně přispívali finančními dary. Bruzovský farář Pavel Prutek se rozhodl založit samostatný chudinský fond a k tomuto účelu sám daroval dne 31. července 1826 částku 500 zlatých, z níž si však ponechal 5 % doživotního úroku. Později přidal ještě dalších 240 zlatých. Jeho synovec Ondřej Prutek, farář v Domaslavicích, věnoval k založení chudinského fondu v Bruzovicích 250 zlatých. Pavel Prutek o tom napsal: „*Domaslavický pan farář Ondřej Prutek se rozhodl rozmnožit tento chudinský fond s ohledem na to, že zde pro-*

žil spokojeně 8 let jako kaplan a že si zde našel jmění ke zřízení bytu při povýšení na lokálního kaplana v Hnojníku a daroval z vděčnosti 250 zlatých“. Vymínil si však stejné podmínky jako jeho příbuzný – doživotní úrokovou sazbu a přednost jeho služebnictvu při poskytování almužny. Touto cestou byly položeny základy k finančnímu zdroji na výdaje péče o nejpotřebnější a nejnuznější farníky. Roku 1830 se sešlo dohromady 990 zlatých a jmění fondu se začalo zapisovat do samostatné knihy („*Rechnungs Buch über das Armen Institut bei der Pfarre in Brusowitz*“).³⁹ Tento obnos vzrostl do roku 1853 na 2 055 zlatých.⁴⁰ Chudobinec byl v Bruzovicích díky Schindlerově špitálnímu fondu postaven v důsledku několika komplikací až v letech 1838 – 1839.⁴¹

POZNÁMKY

- 1 K charitativní činnosti katolické církve na území vratislavské diecéze ve středověku a v raném novověku viz Dola, Kazimierz: *Dzieje Kościoła na Śląsku I.* Opole 1996, s. 171-175; Mandziuk, Józef: *Historia Kościoła katolickiego na Śląsku 2.* Warszawa 1995, s. 212-216.
- 2 Vašek, Bedřich: *Dějiny křesťanské charity.* Olomouc 1941, s. 109.
- 3 Mandziuk, Józef: c. d., s. 212.
- 4 Zemský archiv v Opavě (dále jen ZAO), pobočka v Olomouci, fond Arcibiskupství Olomouc, inv. č. 2219, sign. Temp 88, č. k. 481, fol. 19; fol. 32 – 33 – české opisy; Státní okresní archiv (dále jen SOKA) ve Frýdku-Místku, fond Archiv města Frýdku, inv. č. 9, č. 5; inv. č. 13, fol. 6-7 – německý opis.
- 5 Hertschlägerovský špitál sloužil potřebám města až do roku 1856. Srov. Findinský, Karel: *Dějepis farního kostela u sv. Jana Křtitele ve Frýdku. Těšín 1876*, s. 50 -52; Bubeník, Boris: *Z historie zdravotnictví ve Frýdku-Místku a Brušperku.* In: *Studie o Těšíně.* Těšínsko, 2001, č. 4, s. 17-18; 300 let Bonifratrův v Cieszyń. Cieszyn 2000, s. 2.
- 6 ZAO, fond Velkostatek Frýdek, inv. č. 4, sign. A – 171, fol. 89.
- 7 Archiwum Państwowe w Katowicach, oddział w Cieszyń, fond Komora Cieszyńska, sign. 1390, pag. 219-254. Z literatury viz Sobel, Johannes: *Geschichte und Festschrift der österr. – böhm. Ordens – Provinz Barmherzigen Brüder.* Wien 1892, s. 143-145; Müller, Dušan: *300 let nemocnice Konventu Milosrdných bratří v Těšíně.* Těšínsko, 2001, č. 4, s. 17-18; 300 let Bonifratrův v Cieszyń. Cieszyn 2000, s. 2.
- 8 Roku 1727 měla tato nemocnice 20 lůžek. Schipp, Joseph Karl: *Stand der Breslauer K. K. Diözesantheils mit Ende des Jahrs 1820.* Teschen 1821, s. 38.
- 9 Do roku 1871 tvořily farnost obce Bruzovice, Kaňovice, Pazderna, Sedlišť, Žermanice a část Panských Nových Dvůrů.
- 10 V celém frýdeckém panství bylo napočítáno bez údajů z výše zmiňovaných obcí 50 nemocných. ZAO, fond Královský úřad v Opavě, inv. č. 631, sign. 12/5 b, č. k. 479.
- 11 Vašek, Bedřich: c. d., s. 142; Zlámal, Bohumil: *Příručka českých církevních dějin VIII.* Praha 1971, s. 84.
- 12 „...svévolný žebrák, který na těle a jehož síly zdrav, z váhavosti a nářknutí k zahálčivosti pracovatí nechce, a žebrání poctivému vynasazení předsazuje, jest ostroty řízení hoden...“. SOKA ve Frýdku-Místku, fond Staré tisky, sign. S 33/I. Cirkulář je datován k 15. dubnu 1785.
- 13 Dozor nad jednotlivými hlavními okrsky měly mít příslušné krajské úřady. SOKA ve Frýdku-Místku, fond Staré tisky, sign. 33/I. Cirkulář je datován k 25. dubnu 1785.
- 14 Tamtéž. Dne 19. června 1788 vydalo brněnské gubernium cirkulář, kterým doplňovalo předešlá nařízení o chudinských institutech a káralo některé nešvary, hlavně nedodržování povinnosti obchůzek s pokladnou po všech obydlích ve farnosti. Na duchovní správce bylo apelováno, ať „nejaučinněji přispějí, v kázáních svých posluchačům jim svatau povinnost opravdivé lásky lidské k srdci vésti, jim bídu, nauzi a ten hořký nedostatek svého nuzného bližního následně představovati, a takto je k ujímání a podporování jednoho institutu vzbuzovati budau, při němž se toliko o zaopatření hodných chudobných a zamezení žebrání svévolných, přetvářených žebrákův jedná...“. SOKA ve Frýdku-Místku, fond Farní úřad Šenov (dále jen FÚŠ), inv. č. 82, sign. Xb, č. k. 9.
- 15 Vašek, Bedřich: c. d., s. 143.
- 16 Byl to příklad frýdlantské farnosti v sousedním děkanátu Místek. Viz Al Saheb, Jan: *Charitní péče ve frýdlantské farnosti na přelomu 18. – 19. století.* In: *Sborník Státního okresního archivu ve Frýdku-Místku 6*, 2005, s. 46-56.
- 17 SOKA ve Frýdku-Místku, fond Farní úřad Bruzovice (dále jen FÚB), inv. č. 38, sign. IXa, pag. 3-5.
- 18 Zde byla učiněna výjimka z patentu císaře Františka II. z 18. října 1792, podle něhož „poručník neb správce kostelního záložního, neb náboženského fondu, tak jako fideikommissní kurátor nemá nikdy právo míti, kapitál u sebe samého založiti“. SOKA ve Frýdku-Místku, fond FÚŠ, inv. č. 82, sign. Xb, č. k. 9.
- 19 „...meine Schwester Antonia verwittibte Rohlitschek 110 R, Magdalena Garbin 50 R, Johann Koczwarra gewesster Knecht, der in meinem dienst trüppelfast geworden ist 15 R. Anna Palartschik geweste dienstmoge 10 R und Johann Moyzischek dermalen Häussler in Bruzowitz sub Nro 92 10 R jährlich...“. SOKA ve Frýdku-Místku, fond FÚB, inv. č. 38, sign. IXa, pag. 4.
- 20 Generální vikariát fundaci ratifikoval 3. března, moravskoslezské gubernium 20. března 1802. Tamtéž, pag. 5. Srov. ZAO, fond Generální vikariát v Těšíně (dále jen GVT), inv. č. 443, č. k. 35.
- 21 ZAO, fond GVT, inv. č. 563, č. k. 70; SOKA ve Frýdku-Místku, fond FÚB, inv. č. 38, sign. IXa, pag. 7-8. Náklady spojené s pohřby žebráků nesla na svých bedrech původně obec, např. roku 1719 zaplatil selský úřad v Bruzovicích 9 grošů „od dělání hrobu po smrti žebráka“. SOKA ve Frýdku-Místku, fond Archiv obce Bruzovice (dále jen AOB), inv. č. 71, fol. 1.
- 22 SOKA ve Frýdku-Místku, fond FÚB, inv. č. 145, sign. VII, č. k. 11.
- 23 Gospoš, Josef: *Dějiny farnosti Slezská Ostrava.* Nový Bohumín 1948, s. 147 – strojopis uložen v Archivu města Ostravy.
- 24 ZAO, fond Sbirka matrik Severomoravského kraje (dále jen SMSK), inv. č. 2826, sign. Fr – III- 2, pag. 260.
- 25 SOKA ve Frýdku-Místku, fond FÚB, inv. č. 32, sign. VII, pag. 281. Srov. Slíva, Ladislav: *Kronika brušovské farnosti II.* Bruzovice 1943 – 1946 – rukopis.
- 26 SOKA ve Frýdku-Místku, fond FÚB, inv. č. 32, sign. VII, pag. 283. Srov. Valošek, Isidor: *Bruzovice.* Bruzovice 1970, s. 54.
- 27 SOKA ve Frýdku-Místku, fond AOB, inv. č. 71, fol. 102 – 125. Srov. Adamus, Alois: *Z lejšťíku dědiny Bruzovic.* Beskydské besedy, 1916 – 1918, č. 9-10, s. 16.
- 28 SOKA ve Frýdku-Místku, fond FÚB, inv. č. 32, sign. VII, pag. 284.
- 29 ZAO, fond SMSK, inv. č. 2830, sign. Fr – III – 6, fol. 48.
- 30 ZAO, fond SMSK, inv. č. 2832, sign. Fr – III – 8, fol. 76.
- 31 ZAO, fond GVT, inv. č. 443, č. k. 5; SOKA ve Frýdku-Místku, fond FÚB, inv. č. 15, sign. IVb, pag. 10; inv. č. 111, sign. IVc, č. k. 7; inv. č. 112, sign.

- IVc, č. k. 7. V následujících letech založil Schindler ještě několik dalších fundací. Podrobněji viz Pindur, David: Dějiny farnosti Bruzovice do začátku 19. století. Diplomová práce FPF Slezské univerzity v Opavě, 2005, s. 169.
- 32 ZAO, fond GVT, inv. č. 563, č. k. 70. Srov. Slíva, Ladislav: c. d.
- 33 Podrobný soupis všech knižních titulů viz ZAO, fond GVT, inv. č. 563, č. k. 70.
- 34 ZAO, fond SMSK, inv. č. 2832, sign. Fr – III – 8, fol. 88.
- 35 Jeho životopis viz Pindur, David: c. d., s. 191-192. V této práci také další podrobnosti z činnosti a života faráře Schindlera v Bruzovicích.
- 36 ZAO, fond GVT, inv. č. 563, č. k. 70.
- 37 Podrobněji k životopisu Pavla Prutka viz SOKA ve Frýdku-Místku, fond Farní úřad Frýdek, inv. č. 64, sign. VII., pag. 210. Srov. Findinský, Karel: c. d., s. 45; Londzin, Józef: Historia Generalnego Wikarjatu w Cieszyńcu. Cieszyn 1926, s. 14; Slíva, Ladislav: c. d.
- 38 SOKA ve Frýdku-Místku, fond FúB, inv. č. 32, sign. VII, pag. 294.
- 39 SOKA ve Frýdku-Místku, fond FúB, inv. č. 40, sign. IXa.
- 40 Téhož roku byl redukován na 822 zlatých, hotovost 214 klesla na 85 zlatých, do roku 1870 vzrostla výše chudinského fondu na 1630 zlatých. SOKA ve Frýdku-Místku, fond FúB, inv. č. 40, sign. IXa.
- 41 SOKA ve Frýdku-Místku, fond FúB, inv. č. 32, sign. VII, pag. 294. Srov. Slíva, Ladislav: c. d.

Historiograf Lašska František Linhart

Roman Kunderát

V letošním roce uplyne 140 let od narození významného místeckého historika a vlastivědného pracovníka, profesora Františka Linharta. Ačkoliv se výrazně podílel na „probuzení“ českého etnika v Místku a na místeckém společenském životě první třetiny dvacátého století vůbec, s odstupem téměř sedmi desítek let je jeho jméno známo prakticky jen hlubším zájemcům o místecké dějiny. Ještě během svého života se Linhart dočkal několika drobných životopisných příspěvků a také Linhartovo úmrtí v roce 1937 našlo odezvu v tisku.¹ Léta po druhé světové válce přinesla jiné starosti a po únorovém převratu byly hodnoty první republiky spíše negovány. Ani znovuoživení vlastivědného zájmu o dějiny severní Moravy a Slezska v šedesátých letech nepřineslo příspěvky o životě a díle Františka Linharta a popsaná situace tak vlastně trvá až dodnes. Výjimkou je příspěvek Karla Procházky a biograf v Biografickém slovníku Slezska a Severní Moravy.² V současnosti komplikuje práci na životopise Františka Linharta jednak již poměrně velký časový odstup a tedy „absence“ pamětníků, a především pak skromné množství pramenů. Existuje sice Linhartova pozůstalost (uložena ve Státním okresním archivu ve Frýdku-Místku), ta se však skládá pouze z rukopisů a poznámek. Doklady, deníky, osobní korespondence apod., zde citelně chybí. Autor tohoto příspěvku musel většinu materiálu snášet z písemností institucí, ve kterých František Linhart působil.

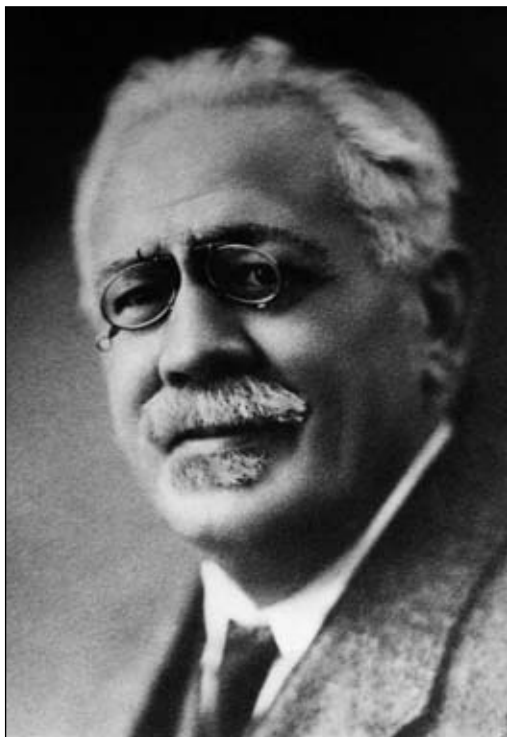
František Linhart se narodil 17. listopadu 1865 v Tišnově řemenáři Janu Linhartovi a jeho ženě Františce.³ O prvních letech Linhartova života se nedochovaly žádné zprávy. První zmínka pochází až z roku 1878, kdy zahájil studium na prvním německém

gymnáziu v Brně. Maturitní zkoušku složil dne 12. července roku 1886.⁴

Ve stejném roce odešel do Prahy studovat historii a zeměpis na českou Filozofickou fakultu Karlo-Ferdinandovy univerzity. Také pražská studia provází řada otazníků. Z dochovaného seznamu zapsaných přednášek a seminářů vyplývá, že studium z neznámých důvodů přerušil po čtvrtém ročníku v roce 1890.⁵ Není zřejmé proč. Z určitých náznaků můžeme usuzovat, že chtěl dále studovat ve Vídni. Pokud zde studia vůbec zahájil, pravděpodobně se jednalo o pouhou epizodu. Víme totiž, že v období od léta 1890 do října 1893 vyučoval asi rok a půl na chlapecké měšťance na Žižkově.⁶

V červnu 1893 složil zkoušky potřebné k vyučování zeměpisu a dějepisu na vyšších gymnáziích s českým vyučovacím jazykem a počátkem října téhož roku byl jmenován suplujícím učitelem na Arcibiskupském gymnáziu v Kroměříži.⁷ Vyučoval zeměpis, dějepis a německý jazyk. Působil zde do konce školního roku 1895-1896. Jeho práce byla hodnocena velmi kladně.

V roce 1895 se podařilo místeckým vlastencům, sdruženým v Matici místecké, dosáhnout založení českého gymnázia.⁸ Do čela nového ústavu byl povolán dosavadní profesor kroměřížského gymnázia Karel Nebuška.⁹ Řady postupně se rozrůstajícího profesorského sboru rozšířil o rok později také František Linhart. Zdá se, že se tak stalo z Nebuškovy podnětu, nicméně opora v pramenech chybí. Linhart byl 4. května 1896 jmenován Ústřední maticí školskou v Praze¹⁰ a posléze 26. května 1896 výnosem C. k. zemské školní rady v Brně potvrzen učitelem na místeckém gymnáziu.¹¹ Přesné datum jeho příchodu do Místku již zřejmě nezjistíme,

nejspíše se tak stalo během prázdnin v roce 1896, následující školní rok však již zahájil na zdejším gymnáziu.¹²

Kromě své aprobace dějepis a zeměpis, vyučoval německý jazyk (do konce školní roku 1923), z nepovinných předmětů tělocvik (do konce školního roku 1913), krátce také český jazyk a filozofickou propedeutiku. Již v průběhu školního roku 1900-01 dosáhl jmenování gymnazijním profesorem,¹³ bližší informace o jeho vyučování se nedochovaly.¹⁴

Jako výborný znalec místopisu a historie kraje, brávil své žáky na vlastivědné vycházky. Cílem jeho výprav byl například kopec Štádl v blízkosti Místku, Hukvaldy, poutní místo na hoře Prašivá, obec Palkovice, ale také místa vzdálenější jako Čeladná či Radhošť.

Svou práci vykonával svědomitě a přestože přednesenou látku přísně vyžadoval, byl mezi žáky oblíben. Také v profesorském sboru si získal vážnost a úctu, nejen pro své pedagogické schopnosti a vědeckou erudici, ale zejména pro svůj vlastenecký zápal.

1. února 1928 odešel na vlastní žádost do penze.¹⁵ Na místeckém gymnáziu působil po třicet dva a půl roku, tedy po většinu svého produktivního věku.

Po svém příchodu do Místku se zapojil do společenského života. Ještě v roce 1896 vstoupil do Matice místecké, jejímž členem byl po celý život. V dubnu roku 1897 byl zvolen do matičního výboru, ve kterém působil šest let. První léta existence Matice místecké jsou velmi významná. Ihned po založení matičního gymnázia, vytkla si Matice za cíl zajistit

gymnáziu jeho vlastní útočiště. Postavení budovy je mimořádnou zásluhou Matice a zvláště celého výboru, který převzal organizaci a financování stavby. Z nepatrných zmínek můžeme usuzovat, že Linhart, který v této době působil jako jednatel Matice, se aktivně podílel na organizaci. Ačkoliv nejsou známy podrobnosti, je jeho práce hodnocena kladně.¹⁶

Kromě práce v Matici místecké a jejich odborech, se věnoval rovněž dalším aktivitám. Pravděpodobně již v prosinci roku 1896 vstoupil Linhart také do Sokola Místeckého, který zde vznikl během roku 1887.¹⁷ S velkým nadšením se pustil do činnosti. Na valné hromadě 27. ledna roku 1897 byl zvolen jednatelem spolku poté, co nepřijal funkci náčelníka.¹⁸ Jak bylo jeho zvykem, pracoval neúnavně ve prospěch spolku. Svým nadšením a důsledným jednáním, ale také věcnou kritikou na adresu členstva spolku si získal respekt. Největšího uznání se však Františku Linhartovi dostalo v roce 1903. Pro své schopnosti a zásluhy o činnost jednoty byl na valné hromadě 11. ledna zvolen starostou TJ Sokol Místek.¹⁹

Linhart se během několika let stal pilířem spolku. Proto jistě překvapí návrh na rezignaci, který mu byl zaslán v průběhu srpna 1903, který Linhart akceptoval a v září 1903 odstoupil.²⁰ Zda bylo důvodem časové zaneprázdnění (kromě svého zaměstnání, práci v Matici a Sokolu, se věnoval vědecké činnosti), nebo určité osobní spory nevíme, při procházení záznamů ze zasedání jsem se však nemohl ubránit pocitu, že jednalo o osobní antipatie.

Linhart zůstal členem Sokola až do roku 1923, kdy z něj důvodu vytíženosti vystoupil.²¹ Jakým způsobem se zapojil do jeho další činnosti zůstává nejasné. Mladší zprávy uvádějí, že zůstal i nadále členem výboru,²² po jeho rezignaci však prameny Linhartovo jméno již neuvádějí.²³

V roce 1910 byl v Místku založen Pěvecko-hudební spolek Smetana. Všechny příspěvky, které se zabývaly životními osudy Františka Linharta, připisovaly velký význam jeho činnosti v tomto spolku, informace jsou však opravdu velmi kusé. Archiv spolku byl během druhé světové války značně poškozen a tak část informací o jeho začátcích dnes schází.²⁴

Zda František Linhart patřil k zakládajícím členům, nelze doložit. První zmínka o jeho činnosti ve spolku Smetana pochází z roku 1912 a souvisí se zaplacením členských poplatků. V roce 1915 se připomíná jeho účast na valné hromadě konané 5. června. Do roku 1926 je Linhart v souvislosti s činností spolku uveden pouze osmkrát, navíc bez žádných podrobností (potvrzení jeho účasti na zkoušce, případně

hudebním vystoupení). V letech 1925-1929 byl Linhart místopředsedou, ale na zasedání valné hromady v březnu 1930 nebyl již do výboru zvolen a jeho jméno ze spisů mizí.²⁵

Když se v únoru roku 1925 rozhodl výbor Matice místecké iniciovat vznik zvláštního odboru, který by měl za úkol založit v Místku muzeum, stal se Linhart (spolu s místeckými lékaři Antonínem Dostálem a Antonínem Přecechtělem) jeho duchovním vůdcem a hlavní hybnou silou.

Linhart byl pověřen, aby na ustavující schůzi (úterý 14. dubna 1925) jako odborník promluvil o aktuálních otázkách. Ve svém proslovu zdůraznil především nutnost získání vhodných prostor pro expozice muzea, potřebu vydávat muzejní časopis, který by podával veřejnosti informace jednak z oblasti historie a také, aby informoval veřejnost o majetku muzea. Valná hromada zvolila Linharta předsedou Muzejního odboru. Za hlavní cíl si muzejní odbor stanovil sledovat „*vážné vědecké cíle*“,²⁶ aby tak pro příští generace byly zachovány písemnosti (muzejní archiv) a významná umělecká a řemeslná díla.²⁷

O činnosti muzea, respektive Muzejního odboru, se dochovalo velmi málo dokladů.²⁸ Budeme-li vycházet z těchto pramenů, zjistíme, že hlavními hnacími silami odboru byli především František Linhart a Antonín Přecechtěl. Pročítáme-li zápisy zasedání výboru, je s Linhartovým (a Přecechtělovým) jménem spojena prakticky každá významná činnost.

Největším přírůstkem do sbírek vznikajícího muzea byl bezesporu výsledek více než třicetileté práce hukvaldského učitele Jindřicha Dohnala (asi 400 písemností, archeologické a geologické sbírky, sošky, poháry, truhly, skříně, mapy, zbraně atd.). Jednání probíhala již delší dobu, protože Dohnal původně usiloval o vytvoření samostatného muzea přímo na Hukvaldech. Počátkem dubna se zástupci Matice místecké Antonín Dostál, František Linhart a zapisovatel Antonín Přecechtěl vydali do Hukvald prohlédnout si sbírky a projednat podmínky jejich odkupu.²⁹ V zápisu výboru ze dne 10. dubna se můžeme dočíst, že sbírka byla oceněna na 10 500 Kč. Způsob, jakým byla tato částka uhrazena, vypovídá o Linhartově vztahu k činnosti Muzejního odboru (a vlastně všech spolků). Částka 4 000 Kč byla uhrazena z prostředků odboru, avšak na zbývajících šest a půl tisíce korun již spolek neměl. V nelehké situaci podal pomocnou ruku sám předseda, který společně s A. Přecechtělem a dalším členem výboru Korcem podepsali směnku na výše zmíněnou částku a ručili za ni svým majetkem.³⁰

Sbírky se rozrůstaly postupně, ale poměrně rychlým tempem (převážně se jednalo o materiály písemné povahy - listiny, cechovní knihy).³¹ Muzeum zpočátku nemělo vlastní prostory a tak získané předměty byly provizorně umístěny v různých budovách.

V dubnu 1927 na valné hromadě byla uzavřena dohoda mezi Maticí místeckou a městem. Na Linhartův návrh byly sbírky darovány městu, to na oplátku poskytlo bezplatně muzejní budovu. Správa i nadále zůstala v rukou muzejního odboru. Tak se po dvouletém snažení podařilo zajistit místo pro instalaci sbírek. Muzeum bylo umístěno v prostorách novostavby kina (dnešní knihovna a Kino Vlast). Expozice byla rozdělena do čtyř sálů. V prvním byl „dřevěný věk Lašska“, ve druhém městský archiv, třetí tzv. Bezručův pokoj a v posledním byla umístěna Dohnalova sbírka.³² Instalace expozic si vyžádala další dva roky práce, teprve potom bylo muzeum zpřístupněno a předáno městu. Slavnost se konala 9. června 1929 a Linhart zde pronesl projev.

Jestliže činnost muzea byla řízena kolektivně, archivu se Linhart věnoval sám. Jako historik se cítil být nejlépe vybaveným pro tuto práci, vedl ho samozřejmě také zájem badatelský. Léta, která strávil prací v archivu, byla nadmíru plodná. Kromě toho, že shromážděné listiny katalogizoval, organizoval jejich záchranu, největší přínos představovalo jejich využití jako historického pramene.³³ Výsledky svého bádání shrnul v několika dílech (viz níže).

Linhart také již na ustavující schůzi 10. října 1925 inicioval návrh na založení muzejního

*Sbírky SOKA
ve Frýdku-Místku*

časopisu. První číslo *Zpráv musejního odboru Matice místecké* vyšlo 2. března 1926 za Linhartovy redakce. Obsahovalo články *Provolání k obecnstvu o významu musea v Místku* od Antonína Přecechtěla, *O školství místeckém a jeho počátcích* od Antonína Dostála a František Linhart přispěl svou studií *O purkmistrech a radách města Místka od 1578-1699*.³⁴

Odchod do penze neznamenal konec Linhartovu pracovnímu nasazení. I přes stále častěji se ozývající nemoci³⁵ zůstal i nadále předsedou Muzejního odboru Matice místecké a neúnavně se věnoval archivu, do jehož chodu zasvěcoval i své studenty. Na základě zákona o povinném vedení obecních kronik přijal v roce 1926 jmenování místeckým kronikářem.³⁶ Funkce byla honorována částkou tisíc korun, které se často ve prospěch musea vzdával.

V roce 1935 oslavil sedmdesáté narozeniny. Místecké spolky nezapomněly na svého významného člena. Zástupci Matice místecké, Sokola Místek a hudebního spolku Smetana navštívili oslavence v neděli 17. listopadu, aby přednesli svá blahopřání. Také tisk přinesl zprávy o Linhartovu jubileu.

Životní dráha Františka Linharta skončila 10. května 1937. Pohřben byl na místeckém hřbitově. Dostalo se mu čestného titulu „historiograf Lašska.“

Na přelomu osmdesátých a devadesátých let 19. století vstoupila česká historiografie do nové etapy. Zaslouhou Jaroslava Golla byla historická věda organizována na moderním základě. Výzkum českých dějin našel svou základnu na české univerzitě, začali ji opouštět členové první generace Gollovy školy, založeno bylo ústřední periodikum české historické vědy.

Situace na severní Moravě a Slezsku však byla zcela odlišná. Jestliže v sedmdesátých letech 19. století dosáhla česká historiografie prvního vrcholu v podobě Palackého *Dějin*, ve stejné době se zájem o historii severní Moravy a Slezska začal teprve probouzet, a to především díky opavskému buditeli Vincenci Praskovi.

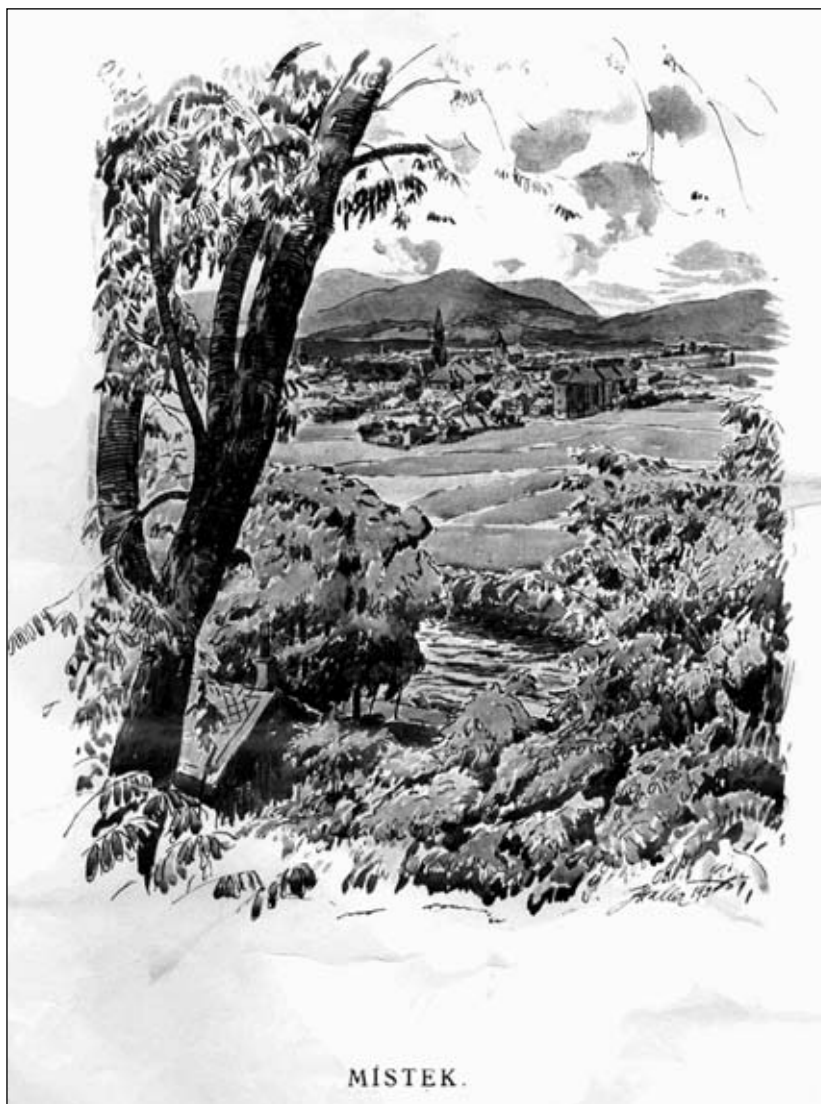
Linhart, absolvent pražské univerzity a Gollův žák, přišel do Místku v době, kdy se zdejší české národní smýšlení již obrodilo, ale vlastenecký život v širších kruzích se začal teprve rozvíjet. Do místního společenského života se zapojil ihned po svém příchodu. Kromě činnosti ve spolcích se začal především věnovat dějinám Místku a jeho okolí. Svou vědeckou prací tak položil základy systematictějšího výzkumu místeckého regionu.

Od roku 1899 publikoval své studie ve *Výročních zprávách českého gymnasia v Místku* a *Památkách Matice místecké*. Ty předcházely prvnímu významnému Linhartovu dílu, historicko-topografické příručce *Místecký okres*, vydané v rámci edice *Vlastivěda moravská*. Autor zde předkládá první ucelenou studii věnovanou Místeckému okresu. Po formální i obsahové stránce kniha plně respektuje tradiční strukturu edice. V úvodu knihy se krátce věnuje geologickému, geografickému a přírodovědeckému popisu okresu, většina knihy je však věnována historii. První, obecná část historického exkurzu je zaměřena na dějiny okresu jako celku (kolonizace, majitelé panství, významné osobnosti). Druhá část si pak všímá dějin jednotlivých obcí (dějiny správy, hospodářský vývoj, popis památek apod.). Největší prostor věnuje pochopitelně Místku jako nejvýznamnějšímu sídlu okresu. Materiály čerpal v průběhu let převážně

v Zemském archivu v Brně a arcibiskupském archivu v Kroměříži, dále pak v knihovnách v Praze, Brně a Olomouci. Kniha dokládá autorovu schopnost práce s historickým pramenem a literaturou. I přestože výzkum v posledních padesáti letech poněkud poopravil naše znalosti týkající se dějin Místecka, je kniha stále cennou základnou každého dalšího výzkumu.

Historii Místku věnoval František Linhart pozornost i ve své druhé významnější práci, v *Knize o Místku*. Sleduje zde období od založení města ve druhé polovině třináctého století až do poloviny století devatenáctého. Kniha však není klasickým monografickým zpracováním dějin města, jak by se snad na první pohled mohlo zdát. Několik prvních stran věnoval historickému vývoji města v celém sledovaném období, rozhodující část knihy pak věnuje dějinám kostelů, fary, domů, městské rady, cechů apod. V úvodu každé kapitoly nastiňuje velmi stručně historii, v další části (nutno podotknout, že větší) se pak věnuje pouhému faktografickému výčtu.

Toto faktografické zaměření knihy, s výjimkou historických exkurzů v úvodech kapitol, působí příliš fádně a mnohého čtenáře pravděpodobně odradí od četby. Na místě je otázka, co vedlo Františka Linharta k tomu, že pro tuto knihu zvolil takovouto formu? Na Vlastivědě moravské Linhart dokázal, že historické řemeslo ovládá a že nepostrádá ani schopnost písemného vyjadřování. Protože se (co se týče místeckých dějin) jednalo o dílo průkopnické, dalo by se očekávat, že autor uchopí látku především chronologicky a podá čtenáři jakýsi základní přehled politických, správních, kulturních a dalších dějin. Dokladem, že takovéto dějiny vznikaly, by mohla být kniha ostravského archiváře Aloise Adamuse, který již dva roky před Linhartovou *Knihou o Místku* vydal *dějiny Ostravy*.³⁷ Kniha se v kontextu dějin českých zemí věnuje vývoji Ostravy do poloviny 19. století. Linhart se však rozhodl pro pouhé faktografické převyprávění pramenů k dějinám Místku. Přestože přímé Linhartovo svědectví chybí, domnívám se, že se tak rozhodl především z pozice Linharta-archiváře než Linharta-historika. Jak jsme si ukázali výše, Linhart postupně přesouval svou působnost od původně aktivní činnosti ve všech místeckých spolcích směrem k práci v muzeu a především pak v muzejnímu archivu. S místeckými archiváliemi se seznámil již během své práce na Vlastivědě moravské a se vznikem muzejního archivu se věnoval jeho uspořádání. Bližší informace o podobě a organizaci archivu jsou velmi kusé,³⁸ dochoval se pouze stručný soupis archiválií.³⁹ V každém případě byl Linhart největším

znalcem místeckého archivu čítajícího více než dvanáct tisíc kusů listin, úředních knih, novin, map a dalších archiválií. Protože František Linhart byl schopen zpracovat monografii k dějinám města a umožňovalo to také bohatství pramenů, dle všech indicií lze usuzovat, že se snažil zpřístupnit bohatství místeckého archivu veřejnosti. Potvrzuje nám to také předmluva ke *Knize o Místku* z pera Linhartova dlouholetého přítele a spolupracovníka Antonína Přecechtěla. Ten v předmluvě píše „*Dějiny města Místka rekonstruuje prof. Linhart, jak byly, bez ozdob, bez upřílišněných dohadů a výkladů, bez kompilace, čistě z toho, co se dá původním pramenem doložit.*“

Ačkoliv se jednalo o zpřístupnění pramenů, v žádném případě nelze označit knihu za edici (případně výběrovou edici). Jednak knize chybí formální podoba edice a navíc postrádá odkazový aparát.⁴⁰ Přesto ji nelze jednostranně odmítnout jako nepoužitelnou pro zájemce o studium dějin Místku. Linhart totiž členil kapitoly podle studovaného objektu (názvy kapitol jsou např. *O cechu soukenickém, Fara*

Místek
kresba J. Haller, 1929

a kostel). Při porovnání s archivním fondem Státního okresního archivu ve Frýdku-Místku lze jednotlivé prameny částečně dohledat právě díky podobnosti (či shodě) názvů kapitol s názvy fondů (jsou zde např. fondy cechů, městských rad, městských záležitostí atd.), a tak nalezení a ověření informací v knize obsažených je tedy v zásadě možné.

I přes všechny výhrady je potřeba zdůraznit, že v době svého vydání (rok 1929) se kniha setkala s velkým ohlasem a zájem o ni projevovali i místecí rodáci žijící v zahraničí.

Kniha o Místku však představovala jen první část plánovaných dějin Místku. Záměr dovést dějiny Místku do vzniku Československé republiky se nepodařilo zcela realizovat a tak Dějiny Místku v 19. století zůstaly pouze v rukopisu, který je dnes součástí Linhartovy pozůstalosti.⁴¹ Držel se stejného schématu a tak i zde platí stejné závěry jako v případě Knihy o Místku (navíc v úvodech kapitol chybí historický exkurz, není však vyloučeno, že měl v plánu jej doplnit).

Linhart je také autorem dalších dvaceti, většinou časopiseckých, studií. Některé vznikly v průběhu práce na *Vlastivědě moravské*, další jako samostatné studie (viz bibliografie níže). Bližší pozornost si zaslouží ještě jedna Linhartova studie – *Dějiny Matice místecké*. Také tato práce se nedočkala vydání a její rukopis je také součástí Linhartovy pozůstalosti. Zřejmé také není, kdy práce vznikla, ani zda je možno jí považovat za dokončenou. Autor se zde zabývá dějinami Matice místecké, především prvními léty její existence a podává tak významné svědectví o počátcích českého spolkového života v Místku.

V posledních letech života pracoval František Linhart na dějinách kolonizace a vesnického osídlení Moravy a Slezska. Výsledkem mělo být sepsání několika rukopisů,⁴² nic bližšího o nich však není známo. Dokladem, že Linhart na těchto tématech pracoval, jsou výpisky a kartotéční lístky uloženy v jeho pozůstalosti.

V roce 1935, kdy Matice místecká a gymnázium slavily čtyřicetileté výročí svého trvání, vytvořili zástupci Matice a profesorského sboru výbor, jehož úkolem byla organizace oslav. Linhart, spolu s dalšími členy, byl pověřen redakcí sborníku, který měl být u příležitosti jubilea vydán (*Čtyřicet let Matice místecké a českého gymnasia v Místku*). Linhart do něj přispěl článkem *Založení Matice místecké a přehled dějinný po stránce osobní*. Vypracoval také poklady pro prezentaci akce, které později v Ostravském rozhlase přednesl Antonín Přecechtěl. Oslavy měly mimořádný ohlas.

Profesor František Linhart se významně zasloužil o rozvoj českého národního vědomí v Místku. V nelehkých začátcích patřil k oporám spolkového života, později se významně zasloužil o poznání a popularizaci historie Místku a jeho okolí. Patřil ke druhé generaci historicko-vlastivědných pracovníků na severní Moravě a ve Slezsku. Ačkoliv množstvím vydaných prací, vědeckým záběrem, ani věhlasem nedosahoval velikosti známějších historiků a vlastivědných pracovníků severní Moravy a Slezska jako byli např. Vincenc Prasek, Josef Zukal, či Václav Hauer, svým dílem a pedagogickým působením se nesmazatelně zapsal do dějin zdejšího regionu, za což mu jistě patří velký dík.

Bibliografie Františka Linharta

- Brauswerde - Stará Ves, in: Památník Matice místecké, Místek 1903, s. 53-56
- Dějiny Matice místecké - rukopis, uložen v Linhartově pozůstalosti
- Dějiny Místku v 19. století - rukopis, uložen v Linhartově pozůstalosti
- Dějiny Paskova, in: 14. zpráva gymnasia v Místku, Místek 1909, s. 3-18
- Frenštát a okolí až do konce 15. století, in: 6. zpráva gymnasia v Místku, Místek 1901, s. 3-33
- Jak se hospodařilo v městečku Místku v 17. stol., in: Zprávy Musejního odboru Matice místecké, Místek 1926, s. 39-55
- Kniha o Místku, Místek 1929
- Medařské landfojtství v Místku, in: Zprávy Musejního odboru Matice místecké, Místek 1927, s. 3, 82-85
- Místek v minulosti, in: Katalog jubilejní výstavy, Místek 1926, s. 25-33
- O rodě Petřvaldských, in: Výroční zpráva českého gymnasia v Místku, Místek 1899, s. 3-34
- O založení Paskova, in: Památník Matice místecké, Místek 1905, s. 67-70
- Památky cechu kovářského, kolářského a zámečnického, in: Zprávy Musejního odboru Matice místecké, Místek 1927, s. 3, s. 73-81
- Památky cechu ševcovského, in: Zprávy Musejního odboru Matice místecké č. 3, Místek 1927, s. 82
- Památky písemné cechů Místeckých, In: Zprávy Musejního odboru Matice místecké č. 2, Místek 1926, s. 57-63

- Památky písemné cechů Místeckých, In: Zprávy Musejního odboru Matice místecké č. 3, Místek 1927, č. 3, s. 65-72
- Písemné památky cechu soukenického v Místku, Časopis Matice moravské č. 36, 1912, s. 413-430
- Pozůstatky městské knihy Místecké z 16. a 17. věku, in: Zprávy Musejního odboru Matice místecké č. 1, Místek 1925, s. 21-26
- Purkmistři a radní a jiní úředníci obecní v Místku v letech 1700-1850, in: Zprávy Musejního odboru Matice místecké č. 3, Místek 1927, s. 85-96
- Staříč - Fryčovice, in: Výroční zpráva českého gymnasia v Místku, Místek 1900, s. 3-28
- Štramberk a okolí, in: 7. výroční zpráva gymnasia v Místku, Místek 1902, s. 3-35
- Úryvek z historického zeměpisu Místeka, in: Památník Matice místecké, Místek 1905, s. 38-40
- Vláda němčiny a boj s češtinou, národní probuzení, in: Ročenka Musejního odboru Matice místecké, Místek 1931, s. 1-29
- Vlastivěda moravská. Místecký okres, Brno 1915
- Z minulosti hasičství v Místku, in: 60 let Sboru dobrovolných hasičů města Místku, Místek 1934, s. 4-7
- Založení Matice místecké a přehled dějinný po stránce osobní, in: Čtyřicet let Matice místecké a českého gymnasia v Místku, Místek 1935, s. 6-18
- Založení města Místku a jeho jméno, in: Sborník výstavy Bezručova kraje, Místek 1935, s. 55-56
- Zpráva archivní, in: Ročenka Musejního odboru Matice místecké, Místek 1931, s. 39-42

POZNÁMKY

- 1 Přecechtěl, Antonín: Profesor Linhart z Místku se dožívá 70 let, Frýdecko-místecký kraj č. 42, ročník 12, 16. listopadu 1935, s. 2; Sedmdesátka prof. Linhart, Frýdecko-místecký kraj č. 43, ročník 12, 23. listopad 1935, s. 2; Čest památce profesora Linhart, Frýdecko-místecký kraj č. 10, ročník 14, 29. květen 1937, s. 2.
- 2 Procházka, Karel: Historiograf profesor František Linhart, Těšínsko č. 6-7, 1983, s. 30; Biografický slovník Slezska a Severní Moravy. Sešit 10, Ostrava 1998, s. 108-109.
- 3 MZA Brno, Fond E 67, Matrika římskokatolického farního úřadu Tišnov.
- 4 SOKA Kroměříž, Fond Gymnázium Kroměříž 1882-1953, inv. č. 165.
- 5 Archiv Univerzity Karlovy, Fond Filozofická fakulta UK 1882-1970.
- 6 SOKA Kroměříž, Fond Gymnázium Kroměříž 1882-1953, inv. č. 165.
- 7 SOKA Kroměříž, Fond Gymnázium Kroměříž 1882-1953, inv. č. 165.
- 8 SOKA Frýdek-Místek, Fond Matice místecká Místek, inv. č. 1, 10, 11; též Linhart, František: Založení Matice místecké a přehled dějinný po stránce osobní, in: Čtyřicet let Matice místecké a českého gymnasia v Místku, Místek 1935, s. 6-18.
- 9 Gymnázium v Místku 1895-1995. Almanach ke stému výročí založení školy, Frýdek-Místek 1995, s. 11.
- 10 Výroční zpráva českého gymnasia v Místku za školní rok 1896-1897, s. 1.
- 11 Zpráva o stavu českého gymnasia v Místku ve školním roce 1895-96, s. 37.
- 12 Výroční zpráva českého gymnasia v Místku za školní rok 1896-1897, s. 1.
- 13 Pátá výroční zpráva českého vyššího gymnasia v Místku za školní rok 1899-1900, Místek 1900, s. 30.
- 14 SOKA Frýdek-Místek, Fond Gymnázium Petra Bezruče Frýdek-Místek, inv. č. 3, 4.
- 15 Zprávy školní. Profesorský sbor, in: 34. výroční zpráva československého gymnasia v Místku za školní rok 1928-1929, Místek 1929, s. 9.
- 16 Například Antonín Přecechtěl uvádí, že Linhart „...ve všech těch bojích a podnicích měl velkou účast.“ - viz článek Přecechtěl, Antonín: Profesor Linhart z Místku se dožívá 70 let.
- 17 SOKA Frýdek-Místek, Fond Sokol místecký, inv. č. 3.
- 18 SOKA Frýdek-Místek, Fond Sokol místecký, inv. č. 3.
- 19 SOKA Frýdek-Místek, Fond Sokol místecký, inv. č. 5.
- 20 SOKA Frýdek-Místek, Fond Sokol místecký, inv. č. 3.
- 21 Seznam členstva dle stavu 31. prosince 1923, in: Výroční zprávy Tělovýchovné jednoty Sokol v Místku za rok 1924, Místek 1925, s. 14. Zde naposledy figuruje v seznamu.
- 22 Naši činovníci. Starostové, in: Ročenka Tělocvičné jednoty Sokol Místek za správní rok 1927 s připojenou částí vzpomínkovou na uplynulé čtyřicetiletí, Místek, s. 13-14.
- 23 SOKA Frýdek-Místek, Fond Sokol místecký, inv. č. 4, 5.
- 24 Chybí především zápisní kniha o schůzích do roku 1926.
- 25 SOKA Frýdek-Místek, Fond Pěvecko-hudební spolek Smetana Místek, inv. č. 11.
- 26 Přecechtěl, Antonín: Památky města Místku a jeho lašského okolí, Místek 1934, s. 5.
- 27 SOKA Frýdek-Místek, Matice místecká Místek, inv. č. 1.
- 28 Dochovala se jedna kniha zápisů o schůzích a jeden karton neuspořádaných písemností, povahy spíše evidenční (nákup sbírek, darování atd.).
- 29 SOKA Frýdek-Místek, Archiv města Místek, inv. č. 155.
- 30 SOKA Frýdek-Místek, Archiv města Místku, inv. č. 425.
- 31 Část materiálu písemné povahy tvořil nález Štěpána Žitného na půdě obecního hejtmanství. Není však jasné kdy byl učiněn, viz Přecechtěl, Antonín: Památky města Místku a jeho lašského okolí, Místek 1934, s. 6.
- 32 Přecechtěl, A.: Památky města Místku..., s. 7.
- 33 Přecechtěl, A.: Památky města Místku..., s. 125-6, Linhart zde uvedl soupis inventáře Archivu městského muzea Místek. Archiv čítal téměř 12 500 kusů pergamenů, novin, listin, knih, map, plánů, které pokrývaly období zhruba od 15. století až do 20. století. Nejstarší dochovaná písemnost pochází z roku 1438. Jejím vydavatelem byl hukvaldský pán Jan Čapek ze Sán (dnes se nachází v SOKA Frýdek-Místek). Vydavateli dalších byli např. olomoucký biskup Stanislav Pavlovský, kardinál František z Dietrichštejna, Karel VI., Marie Terezie atd.
- 34 SOKA Frýdek-Místek, Archiv města Místku, inv. č. 155.
- 35 Přecechtěl, A.: Profesor Linhart..., Linhartovi slábl zrak a trpěl blíže nespecifikovanými problémy pohybového aparátu.
- 36 SOKA Frýdek-Místek, Fond Archiv města Místku, inv. č. 425.
- 37 Adamus, Alois: Dějiny Města Ostravy v přehledu až do r. 1860, Moravská Ostrava 1927.
- 38 SOKA Frýdek-Místek, fond Muzejní odbor Matice místecké v Místku (neuspořádáno). Jedná se o jeden karton různých písemností. Evidenční pomůcky se nedochovaly, avšak na základě dochovaných účtů a dokladů o převzetí (v torzu) můžeme usuzovat, že evidence byla vedena.
- 39 Přecechtěl, A.: Památky města Místku ..., s. 125-6. Linhart zde uvedl soupis inventáře Archivu městského muzea Místek.
- 40 Jak jsme již uvedli, evidence archiválií se nedochovala a osudy archivu v letech po druhé světové válce nejsou příliš jasné a nemůžeme tedy přesně zjistit rozsah ztrát. Přesnější porovnání obsahu knihy se současným stavem SOKA Frýdek-Místek by jistě vneslo jasnější světlo, nebylo to však předmětem tohoto příspěvku.
- 41 SOKA Frýdek-Místek, Pozůstalost Františka Linhart.
- 42 Mělo se jednat o práce Pusté vesnice v zemi Moravskoslezské, Osídlení Hané a Plotna sudetská a její kolonizace – viz Přecechtěl, Antonín: Profesor Linhart z Místku se dožívá 70 let.

Počátky československé církve (husitské) v Radvanicích

Antonín Barcuch

Na Ostravu je často pohlíženo jednostranně jen jako na průmyslové velkoměsto. Jako kdyby nebylo možné nalézt události, a to i celorepublikového významu, které by takovýto zkreslený náhled korigovaly. K jedné z nich můžeme počítat založení československé církve v Radvanicích.

1. světová válka a rozpad Rakousko-Uherska urychlily reformní hnutí uvnitř českého římskokatolického prostředí. Když byly veškeré opravné snahy ze strany papežské kurie i vyššího kléru odmítnuty, byli reformisté donuceni k radikálnímu kroku. K založení nové církve a uskutečnění reformy „via facti“. Stalo se tak na sjezdu Klubu reformních kněží 8. ledna 1920 v Národním domě v Praze na Smíchově.¹

Při založení náboženské obce čsl. církve v Radvanicích hrál klíčovou úlohu tehdy ještě římskokatolický farář Ferdinand Stibor.² V Radvanicích působil od roku 1908 a byl zde prvním farářem po zřízení samostatné duchovní správy v roce 1906. Brzy se stal velmi populární. Jako jediný ve Slezsku vedl radvanické matriky i úřední korespondenci česky, otevřeně kritizoval stávající náboženské a sociální poměry. V době I. světové války se netajil antipatiemi k rakouské monarchii. Do poslední chvíle

bránil rekvírování zvonů, nekonal přísně nařízené modlitby za vítězství rakouských zbraní, neupisoval rakouské válečné půjčky. Když jej zemský prezident v Opavě písemně napomínal, že je jediný katolický kněz v celém Slezsku, který se takto chová, Stibor odepsal: „*Upsati nemohu ničeho, protože na to nemám. Ze svých skromných příjmů musím vydržovati faru a živiti své dvě vlastní děti.*“³ Ruským válečným zajatcům, kteří pracovali na Dole Ludvík v Radvanicích a okolních šachtách, umožňoval po nedělních bohoslužbách zpívat v kostele ruské náboženské písně.⁴

Také ve slezské diecézi se po válce pokoušeli pokrokově smýšlející kněží ustavit Jednotu katolického duchovenstva (později Klub reformních kněží). Sešli se dvakrát, aby se dvakrát rozešli s nepořízenou. Nenašel se jediný z kněží, který by měl odvahu převzít předsednictví a tím nést odpovědnost před nadřízenými církevními úřady. Stibor vzpomíná: „*Já jsem se těchto dvou schůzí neúčastnil, nemaje důvěry k českým slezským kněžím. Nechci nikoho z nich urážeti, avšak toho pravého češství v nich bylo málo. Na jejich omluvu podotýkám, že vyšli nejvíce z německého gymnázia frýdeckého a byli odchovanci jezuitského německého semináře vidnavského. Starší garda kněžská zůstala nečinně stranou. Snad novému hnutí přáli, ale právě opatrnost stáří nedovolovala jim své pohodlí zaměnit za nejistou existenci.*“⁵ Až deputace kněží přemluvila Stibora, aby se zúčastnil další schůze Jednoty a stal se jejím předsedou.

Když se snahy po reformách uvnitř římskokatolické církve ukázaly jako neprůchodné, rozhodl se odvážný kněz k rozhodnému a nekompromisnímu protestnímu kroku. V den svých padesátých narozenin 25. září 1919 uzavřel sňatek. „*Abych sám nezakolísal, spálil jsem poslední most za sebou, jenž mne s církví římskou ještě vázal.*“⁶

Stiborův čin měl veliký ohlas a mezi lidmi byl přijat kladně. Správní komise v Radvanicích se za něj postavila tak, že zaslala ministerské radě a Národnímu shromáždění prosbu, aby podpořili snahy kněží o zrušení celibátu. Za tři dny po svatbě byl Stibor vyloučen z církve, zbaven místa kněze a následovala exkomunikace papežem Benediktem XV. Radvanická farnost byla administrativně připojena k michálkovické. Církevní úřady dokonce neváhaly obrátit se na

Ferdinand Stibor

Zemskou vládu v Opavě s žádostí, aby ženatý farář byl z fary vyveden četníky. To však bylo iluzorní, neboť Stibor ženitbou světské právo neporušil. Reakce správní komise Radvanic byla také patřičně ostrá. Pokud nebudou církevní tresty vůči „provinilemu“ faráři ihned odvolány, „budeme nuceni jako patron zdejšího kostela úpravu církevních poměrů vzít do vlastních rukou. Že dle nálady zdejšího lidu toto řešení ku prospěchu římské církve nebude, můžeme předem směle tvrdit“, píše členové správní komise vratislavskému biskupovi.⁷

Další neúspěšný pokus, jak se zbavit nepohodlného faráře, podnikla tříčlenná deputace v čele s vypuzeným římsko-katolickým radvanickým farářem Tagliaferrym u čtyřdohodové plebiscitní komise v Těšíně. Požadovali odstranění Stibora ze Slezska „poněvadž je pro klidný plebiscit nebezpečnou osobou“.⁸

Poté, když 8. ledna 1920 podepsal farář Stibor v Praze proklamaci československé církve, informoval na nejbližším zasedání radvanické správní komise 15. ledna obšírně o vzniku nové církve. Členové komise poměrem hlasů 20:1 schválili emotivní rezoluci, kterou deklarovali vystoupení z římskokatolické církve a přihlásili se k církvi nové: „Správní komise... ocenila náležitě význam tohoto historicky památného činu v dějinách československého národa jak z hlediska nábožensky mravního, tak politického a prohlašuje se jménem svým a v zastoupení svých spoluobčanů solidárně za člena této nové církve. Obec Radvanice, z níž učiněn první útok na zpuštěné bašty římské, jež rdousily od dob Metodějových přes 1000 let slovanskou duši, jest hrdá na to, že může zase první rozvinout prapor omlazené církve křesťanské ...“⁹

Datum 15. ledna 1920 je dnem, kdy v Radvanicích došlo ke zrodu první obce československé církve v republice, i když k jejímu oficiálnímu státnímu schválení došlo až 28. května 1923.¹⁰

Následující den 16. ledna 1920 předal správní komisař Radvanic Dr. Ota Král římskokatolický kostel i s farou československé církvi s podmínkou, že jej budou moci užívat i ti občané, kteří zůstali římskými katolíky. „Opakuje se zde v malém totéž, co provedla vláda při zabírání c. k. erárního majetku“, napsal později.¹¹

Již 1. března 1920 byla zvolena první rada starších čsl. církve o 12 členech. Jejím předsedou se stal Leopold Poruba, hostinský v Radvanicích (od 26. června 1921 jej nahradil naddůlní František Mynář a od 22. července 1923 učitel Antonín Nogol) a jednatelem farář F. Stibor. Mezi členy byly i tři ženy.¹²

Zbylí farníci a představitelé římskokatolické církve v obci se domáhali vrácení kostela a fary.

*Biskup Ferdinand Stibor
o svých šedesátinách
v roce 1929*

O svátku Tří králů 5. ledna 1921 se v čele s farářem ze Šenova pokusili zmocnit se ztraceného kostela násilím. „Ale dopadlo to moc špatně. Ani rakouská armáda nedovedla se ve světové válce tak rychle odpoutat od nepřítele jako radvanští křižáci od dveří chrámových, když se na ně vyrojili českoslovenští havíři. Bylo vidět i ty nejudatnější skákati přes příkopy a zoraniště a hledati svou spásu v útěku.“¹³

Generální vikariát ve Vratislavi podal na faráře Stibora u Zemské vlády v Opavě žalobu pro zcizení majetku římskokatolického kostela a fary. V roce 1922 Okresní úřad ve Frýdku nařídil kostel i faru vrátit žalobci. Také Ministerstvo školství a národní osvěty rozhodlo 23. ledna 1923 pod hrozbou exekuce stejně. Nepomohla ani stížnost podaná u Nejvyššího správního soudu v Praze. Kostel však nebyl vydán ani po tom, neboť senátoru A. Kloudovi se podařila zdržovací taktika, když u Ministerstva vnitra zprostředkoval, aby bylo zemské vládě opavské nařízeno úředně vyšetřit, zda lze odevzdání kostela hladce provést.

Jelikož nekynula naděje, že by o spolužívání kostelů a far rozhodl parlament, přistoupila rada starších čsl. církve v Radvanicích ke stavbě vlastního chrámu i fary. Byl zakoupen pozemek z parcelace místního velkostatku

Pohled na kostel Husova sboru v Radvanicích ve 30. letech 20. stol.

Jana Wilczka o celkové výměře 42 arů. Základní kámen ke stavbě fary byl položen 18. srpna 1924 a již v květnu 1925 byla fara dokončena. Stavba kostela probíhala také velmi rychle. Základní kámen byl položen 7. září 1924 a do konce roku byla stavba pod střechou.¹⁴ Když byl radvanický římskokatolický kostel předán 31. července 1925 zpět svému vlastníkovi, konaly se československé bohoslužby v nedostavěném sboru bez podlahy

a pod lešením. Husův sbor v Radvanicích byl slavnostně otevřen 13. září 1925. Projektantem a stavebníkem kostela je architekt a stavitel Josef Vysloužil z Radvanic a uvnitř jej zdobí sochy Krista, Husa a Komenského od akad. sochaře Augustina Handzela. Zvony sem byly přeneseny z římskokatolického kostela, neboť jej v únoru 1920 od Vítkovických železáren zakoupila ze svých prostředků čsl. církev.

Stavbou kostela a fary se radvanická rada starších značně zadlužila. Jelikož sama nemohla podnikat, iniciovala v roce 1924 založení Vzdělávacího a zábavního spolku Dalibor. Z výnosů plesů, letních slavností, večírků, zájezdů a divadelních představení, které spolek pořádal, pak byly umořovány dluhy farnosti. Dalším spolkem napojeným na radu starších církve čsl. v Radvanicích byla pohřební Svěpomoc, zřízená v roce 1923 na popud F. Stibora. Její činnost spočívala hlavně ve vybírání členských příspěvků a vyplácení pohřebného pozůstalým. V roce 1925 byl založen ještě Čsl. charitativní spolek ženský, který se zabýval charitativní činností mezi nemajetnými farníky.¹⁵

Z Radvanic se církev rychle šířila. Další samostatné farnosti byly zřízeny v Michálkovicích (29. března 1920), Rychvaldě (30. dubna), Doubravě (19. března 1921), Vratimově (20. března 1921), Slezské Ostravě, Kunčickách, Staré Bělé, Zábřehu aj. Radvanická farnost s filiálními obcemi (Bartovice a části města Slezské Ostravy - Hranečník, Salma a Zvěřina) čítala v roce 1921 přes 10 000 příslušníků.¹⁶ V samotných Radvanicích se k nové církvi přihlásili údajně všichni občané až na 10 rodin.¹⁷ Při oficiálním sčítání lidu v roce 1921 to bylo

*Interiér Husova sboru v Radvanicích ve 30. letech 20. stol.
Ilustrace archiv autora*

4516 občanů, tj. dvě třetiny obyvatel obce a téměř 70% věřících.¹⁸ V roce 1920 se v radvanickém kostele konalo 789 československých křtů, 449 sňatků a 206 pohřbů.

Rychlý růst církve československé vyžadoval vytvoření vyšších jednotek církevní organizace. Morava a Slezsko patřily zpočátku pod olomouckou diecézi. První krok k osamostatnění učinil valný sjezd delegátů 28. dubna 1921 tím, že zvolil zemskou radu starších pro Slezsko a pohraniční Moravu. Ke dni 1. září 1922 zahájil činnost generální vikariát pro Slezsko a pohraniční Moravu v Radvanicích (z Moravy politické okresy Moravská Ostrava, Místek a Nový Jičín). Ostravská diecéze byla ustavena na schůzi delegátů náboženských obcí

8. listopadu 1922 ve Slezské Ostravě. První diecézní shromáždění 9. prosince 1923 v Radvanicích zvolilo biskupem Ferdinanda Stibora. Fara v Radvanicích se tak stala i sídlem této organizační jednotky církve československé. Její obvod byl tvořen Těšínskem, Opavskem, Hlučínskem a politickými okresy Moravská Ostrava, Místek a Nový Jičín.¹⁹

Proces zrodu čsl. církve v Radvanicích dobře ukazuje část problémů s jakými se nově vznikající církev v republice potýkala. Nešlo však jen o vydobytí práva na existenci vedle jiných církví a budování vlastní organizace, ale také vlastní věrouku, liturgii, vlastní kněžský dorost, vlastní pohled na duchovní katechetickou a sociální práci mezi lidmi.

POZNÁMKY

- 1 Tonzar, D.: Vznik a vývoj novodobé husitské teologie a Církve československá husitská. 1. vyd. Praha 2002, s. 45 - 55; Balatková, J.: Organizační vývoj československé církve (husitské) na Moravě a ve Slezsku. In XXVII. Mikulovské sympozium 2002. Brno 2003, s. 227 - 233.
- 2 Biografický slovník Slezska a severní Moravy. Seš. 9. Ostrava 1997, s. 100.
- 3 Palcát : Týdeník národní církve československé diecéze ostravské. Moravská Ostrava, roč. 8, č. 39 (29. 9. 1929).
- 4 Tamtéž, Archiv města Ostravy (dále jen AMO), Archiv obce Radvanice (dále jen AO Radvanice), inv. č. 26 (kronika obce).
- 5 Palcát..., c. d., roč. 8, č. 21 (23. 5. 1929).
- 6 F. Stibor pro týdeník Palcát (roč. 8, č. 21, 23. 5. 1929).
- 7 AMO, AO Radvanice, kart. č. 47, inv. č. 217.
- 8 Palcát..., c. d., roč. 8, č. 24, 25 (13. 6. 1929, 20. 6. 1929).
- 9 AMO, AO Radvanice, inv. č. 4.
- 10 Prvního státního uznání se doslalo 28. února 1922 náboženské obci Velká Bystřice u Olomouce.
- 11 Viz pozn. č. 4.
- 12 Kniha zápisů schůzí rady starších čsl. církve v Radvanicích 1920 - 1924, sig. I B 8 (uloženo ve spisovně Farního úřadu církve čs. v Radvanicích).
- 13 Palcát ..., c. d., roč. 8, č. 29 a 30 (25. 7. 1929).
- 14 Palcát : Týdeník nář. církve československé pro Slezsko a pohraniční Moravu. Slezská Ostrava, roč. 3, č. 36 (5. 9. 1924). Některé prameny uvádějí jako datum slavnosti položení základního kamene k Husovu sboru v Radvanicích 12. září 1924 (viz pozn. 11).
- 15 Žinčík, V.: Dějiny náboženské obce církve československé v obci Radvanicích v letech 1920 - 1938. Diplomová práce na Pedagogické fakultě v Ostravě (nedat). 90 s.; Kniha zápisů schůzí rady starších čsl. církve v Radvanicích 1920 - 1924, sig. I B 8. Tamtéž 1925 - 1930, sig. I B 9.
- 16 Sobek, A.: Vlastivědná topografie obce Radvanice ve Slezsku. Strojopis. Radvanice, 1935. (Uloženo v AMO, Sbírka pamětí a historicko vlastivědných rukopisů, kart. č. 4, inv. č. 24).
- 17 Machálek, M.: Výročí ostravských kostelů. Okno do života ostravsko opavské diecéze, 1997, č. 4 - 5, s. 23.
- 18 Celkový počet obyvatel obce byl v roce 1921 7095, k římskokatolickému vyznání se hlásilo 1455 osob, evangelickému českoobratenskému 434, izraelskému 68 a bez vyznání 575. Při sčítání lidu 1930 počet věřících hlásících se k čsl. církvi poněkud poklesl (3727 osob), stoupl počet členů římskokatolické církve (2899) a počet bezvěrců (939). U ostatních církví zůstaly počty téměř nezměněny. Celkově v roce 1930 v Radvanicích žilo 8136 osob.
- 19 Balatková, J., ... c. d., s. 229; Palcát : Týdeník církve československé pro Slezsko a pohraniční Moravu. Slezská Ostrava, roč. 1, č. 286 (13. 10. 1922). Tamtéž, č. 27 (6. 7. 1923). Přehled organizace diecéze viz Palcát : Týdeník církve československé pro Slezsko a pohraniční Moravu. Slezská Ostrava, roč. 4, č. 50 (11. 12. 1925).

Edice písní pobělohorských exulantů ze Slezska

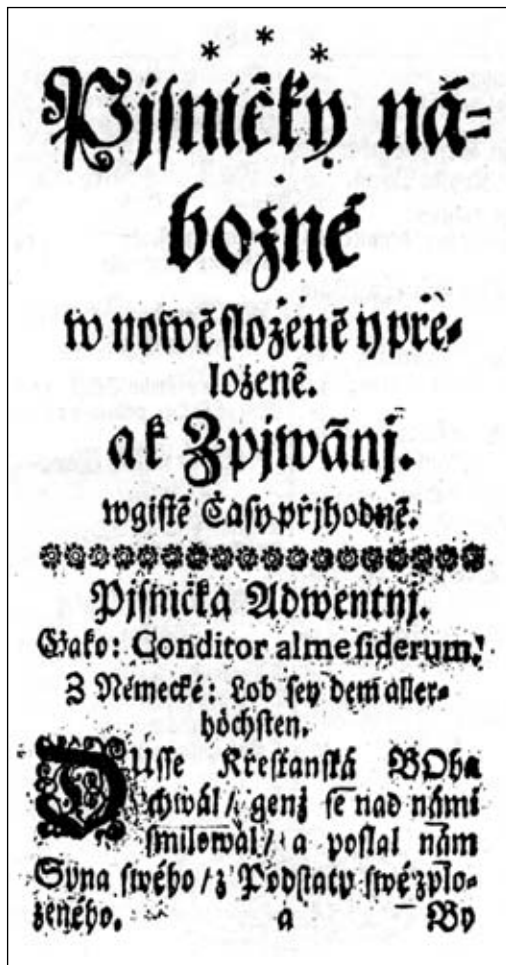
Kristina Stašková

Přibližně v rozmezí jednoho století, tj. od poloviny 17. do poloviny 18. století, se literárně projeví tři výrazné osobnosti české emigrace svorně pocházející z Těšínského knížectví. Adama Plintovice, Kašpara Motěšického a Jana Liberdu spojuje místo narození (těšínské Slezsko), emigrantský osud a nakonec i nejnovější knižní edice literárního historika Jana Malury a lingvisty Pavla Koska *Čistý plamen lásky*, s podtitulem *Výbor z písní pobělohorských exulantů ze Slezska* (Brno-Ostrava, Host-Ostravská univerzita, 2004). Po *Hoře Olivetské*

Matěje Tannera (2001) a *Slavičku rájském* Jana Josefa Božana (1999) to je třetí ediční počín této badatelské dvojice z Ostravské univerzity.

Již předbělohorské Slezsko představovalo výrazný reformační odboj proti katolickým Habsburkům (od první poloviny 16. století se většina obyvatel hlásila k luteránství). Vestfálský mír zajistil Slezsku jen relativní náboženskou svobodu. Přes jistou toleranci byli všichni tři autoři nuceni emigrovat do tří různých zahraničních center českých exulantů. Z erudované studie Jana Malury se podrobně

dovídáme o specifické atmosféře zahraničních útočišť českých emigrantů. V případě Adama Plintovic je to slovenská Žilina, Kašpar Motěšický nás zavede do Žitavy třetí třetiny 17.

století a prostřednictvím Jana Liberdy nahlédneme do Hennersdorfu v Horní Lužici, Berlína a také do proslulého Ochranova (Herrnhutu).

Edice nám zprostředkovává zejména původní písňovou tvorbu těchto tří individualit, třebaže v některých případech je autorství nejisté a hypotetické. Kromě toho otiskuje i jejich překlady z němčiny (popř. latiny), díky nimž proniká do české tvorby řada nových literárních a duchovních impulsů. Často velmi volné překlady vypoví mnohé o tvůrčích schopnostech našich exulantů, samotný výběr cizojazyčných předloh zase ukáže vkus či duchovní potřeby skladatelů.

Jan Liberda reprezentuje nejmladší generaci českých exulantů. Na literární scéně první poloviny 18. století zaujal především kancionálem Harfa nová (1732), na jehož písně se soustředí také tato edice. Liberdovy písně přináší do českého literárního kontextu nový duchovní směr, pietismus. Autor tvoří v jeho duchu své vlastní skladby a také překladatelsky se orientuje veskrze na pietistické německé básníky z druhé poloviny 17. století a prvních desetiletí století následujícího - Liberdovy současníky (G. Arnold, Ch. F. Richter, J. E. Schmidt, G. Tersteegen). Výbor přináší rovněž převody fascinujících textů mystického básníka evropského významu Angela Silesia (vl. jm. Johannes Scheffer), jenž má rovněž své kořeny ve Slezsku: „Ó, jak sladká jest ta rosa, / jak líbená mé duši, / a jak sladká jest pastva ta, / k tomu kdo ji okusí; / ó dejž mi, jako včeličky, / táhnout zoft z ran tvých růžičky.“ (s. 156).

Vzhledem k pietistickému charakteru Harfy nové jsou její skladby plné důmyslných erotických obrazů srdce, milostného ohně, objímání a polibků, sání krve z ran Ježíše Krista, žalu a rozkoše, touhy a žádosti po mystickém splynutí duše s Kristem skrz jeho rány. Důležitým zdrojem pietistických textů se tak stává Píseň písní: „Dcerky jeruzalémské, jděte spěšně, / povězte: Ženich ať jde uzdravit mne, / rcete jak mne rozničil jeho plamen, / čisté lásky plamen.“ (s. 191) Liberda sahá také po jiných pramenech, např. po novozákonním Zjevení sv. Jana; přebírá ovšem i motivy ze světské milostné lyriky, nechybí ani významný motiv barokní poezie – magnet a jeho schopnost přitahovat: „...ó Ježíši spanilý, / tvoje oči svaté / a srdce magnetové / láskou k nám zapálené...“ (s. 193). Pietistické hnutí v luteránské církvi 17. a 18. století, které usilovalo hlavně o obrodu osobní zbožnosti, přineslo v básnické tvorbě entuziastickou spon-tánnost a odpor k ustrnulým rétorickým prostředkům barokního jazyka. Osvobozující uvolnění vedlo k předznamenání dalšího literárního vývoje směrem k citovosti, sentimentalismu či romantismu. Bez úzkého kontaktu

Jana Liberdy (a jeho přítele Jiřího Sarganka) s německým pietismem, by se českému prostředí tak podnětný směr možná úplně vyhnul.

U Kašpara Motěšického, známé osobnosti žitavského exulantského společenství, se zájem edice soustředí na písňovou část *Ruční knížky* (1687). Tento titul, slavný a žádaný nejen mezi emigranty, ale i mezi tajnými evangelíky v českých zemích, představuje polyfunkční kancionál. Rozmanitý soubor modliteb a písní plnil duchovní potřeby věřících v nové životní situaci. Byl určen zejména pro soukromé účely domácí pobožnosti, ale sloužil také jako praktická pomůcka při cestování. *Čistý plamen lásky* uvádí všechny Motěšického původní skladby, doplněné o některé překlady německé písňové tvorby ze 16. století. (M. Weisse, J. Heermann, P. Gerhardt). Na rozdíl od Liberdy Motěšický zcela opomíjí autory, u nichž se začíná projevat pietismus.

Dominantními oddíly *Ruční knížky* jsou kající písně a písně o smrti, texty plné skličujících úvah nad vlastní hříšností: „*A nepravost, / hříchy a zlost, / jako vodu jsme pili / a v přehrozných osidlách, / ďáblových chodili.*“ (s. 96) a následného pokání: „*Krví svou přesvatou, / na kříži vylitou, / od všech hříchů mě obmej, / v srdce mé svou radost vlej, / všechny mé hříchy odpusť, / a k milosti své připusť.*“ (s. 119). Edice, přestože je výběrem, úspěšně zachovala zjevné osobní tíhnutí Motěšického k této problematice. Původní texty Kašpara Motěšického jsou tradiční, setrvávají v zavedené tematice i obraznosti. Často v rámci jednoho textu spojují motivy a citáty z nejrůznějších pasáží Bible. Nejedná se vždy o vědomé citování a odkazování na biblický text. Motěšického intertextualita vytváří individuální mozaiku skrytých, nevědomých a mimovolných aluzí či citací. Zároveň se zde objevují skladby osobitějšího meditativního charakteru. Básnický subjekt si uvědomuje vlastní smrtelnost i hříšnost spatřovanou s tělem, nesmírný prostor mezi člověkem a Bohem, svou ubohost a Boží velikost: „*Bůh všelikými uzkostmi, / nás kormoutí hříšné, / sytí nás hojně hořkostmi, / a napájí pyšné, / pelyňkem slz a soužení, / posílá na nás zděšení, / pro mrzké hřešení.*“ (s. 138). Písně Motěšického jsou výrazově čisté, oproštěné od složité barokní rétoriky i syntaxe, proto patří podle J. Malury k tzv. střednímu literárnímu stylu.

Adam Plintovic, nejstarší z vydávaných básníků, je autorem písňového přídivku *Zpěvové aneb písničky duchovní*, který byl připojen k jeho překladu německých modliteb a rozjímání Philipa Kegela *Dvanáctero přemýšlování* (1669). Kromě původních skladeb obsahuje i písně starších evangelických kancionálů.

Cyřew zarmancenauf tēss
nuli/ na země nebyli; a gmena obśled
waffe/ woffectna wyhynuli.

Potēsseni Cyřewi Boží.
proti Vtrhacim záwisťnákim/ a
přenaśledowníkim.

D Oje mug, wzhledniś na mne/
w mēm přetěśēm ſauśeni w nēśto proti
mnē/ mnozy ſe přitugſ, chotc mne ſydy
ſy mē vlowiti; E hanbē/ pádu/

D 1

20 **Zvuk trauby Boží**
Obawnośt Páchali. Cyřarownu ga
ho/ dcery Panen mnoho/ E Panětu
gſau pozowali/ wſſecty ſgwałtowali.
6.. A to tdyś wcinili/ tepno dowo
ſſili/ :: Vtrutnośt ſwoau pohaniſtau/
ſegich zmordowali: wkuſy roſſekali/
ſem tam rozmetali! a co pať neghſite
gſ/ ſludem natładali.

67. Obraz tēś Krýſta Pána/ ſhſim
wystawili. :: A je do Bůh Bieſtiani
ſty poſiněchy činili: Smrdurymē
tiff 435. wcinili. geg ſau wtydali/ a potom na
wpyſto: poſledy/ doſli tať zwrhli.
ry o Eſa

68. Cichof ſe obawati/ aby tať
lowſtſ Bůh toho. :: Nerátiť dopuſtiti/ Po
hama iſtého: A dyſ ſe ſlauhan wog
nau/ nic nepolepſili: ale horſſi gſau
lidi tamē gako ſlidi.

69. Ti tdyſ na nē přitáhli Tytuſ
wſparyán. :: A woblejeni gſauce/
bili ſe w Węřze tam: Ten potom
doſonal tdyſ gich ſdemi ſrownal, wy
ſlido: páliť/ po plundrowal/ a do wſzeni
hnať.

70. O Boie wſſemohancy/ dy wia
dſſ pſwobodi. :: A tēſſi tať Ełému
tady gſauce tomu pādſ: A dyſſte ſy
nuli/

Jiřík Johanides Frýdecký:
Dvojí spis učiněný.
Clangor Tubae Divinae...
Zvuk trouby boží,
Žilina 1667
Podle Čistý plamen lásky

Edice poskytuje místo všem původním písním Adama Plintovice, které byly i přes svůj soukromý, subjektivní charakter otiskovány také ve velkých, oficiálních kancionálech (např. mladší

Uvedením poezie tří slezských exulantů se odstranilo jedno z bílých míst v české literární historii, která se dosud soustředila téměř výhradně na tvorbu první generace českých emigrantů, zejména na dílo J. A. Komenského, P. Stránského, P. Skály. Písně Kašpara Motěšického, Adama Plintovice i Jana Liberdy sice většinou nepřinášejí novátorskou poetiku v podobě rafinovaných a originálních textů, ale dokládají, že básnická tvorba mladších generací českého pobělohorského exilu nevysychala ani nebyla jednostranně závislá na starších literárních vzorech.

26

Lovecká puška těšínské provenience

Martin Krůl

Ve sbírkách Muzea Těšínska se pod inventárním číslem H 22 878¹ nachází lovecká puška těšínské provenience. Jedná se o loveckou pušku, tzv. dvojku, systému Lefauchaux, která je signována K. WERLIK IN TESCHEN.

Těšínské puškařství má dlouhou tradici. K nejznámějším zbraním, které město Těšín proslavily, patří tzv. těšínsky, které byly rozšířeny po celé Evropě. Jednalo se o lehké lovecké zbraně používané k lovu ptáků a také drobné zvěře, tzv. ptáčnice (něm. Vogelröhre, pol. ptaszniczki). Byly to pušky malé ráže (většinou 8-9 mm), s kolečkovým zámkem s vnějším mechanismem a bohatou výzdobou. K typickým rysům patří zvláštní tvar pažby a zámků a výzdoba, která je tvořena intarziemi se zvířecími a loveckými motivy.² Ačkoliv těšínsky nebyly vyráběny pouze v Těšíně získaly svůj název podle tohoto města. Těšínsky se vyráběly od konce 16. století do 1. poloviny 18. století. Doba největšího rozkvětu produkce těšínských spadá do 17. století, především do období vlády posledních těšínských Piastovců Bedřicha Viléma (1617 – 1625) a Alžběty Lukrécie (1625 až 1653). V době třicetileté války (1618 – 1648) byly procházejícími vojsky rozšířeny po celé Evropě. Těšínsky byly velmi oblíbeny pro svou lehkost, efektnost a láci.

Další dobu rozkvětu těšínského puškařského řemesla v Těšíně představuje 19. století. V této době docházelo po zvýšení poptávky po zbraních členy střeleckého spolku (Schützengesellschaft) a ostrostřeleckého sboru (Scharfschützenkorps) Národní gardy (Nationalgarde), významné byly také zakázky myslivců. Puškaři našli také uplatnění při vojenské posádce umístěné v Těšíně. V Těšíně existovalo několik puškařských dílen, největší proslulost získali ve druhé polovině 19. století dva puškaři – Karl Werlik a Karl Spiegel.

Karl I. Werlik (1813 – 1889) se zabýval výrobou palných, dlouhých i krátkých, zbraní s perkusním zámkem, které se vyznačovaly bohatou výzdobou zámků a damaškovými hlavňemi. Karl I. Werlik složil mistrovské zkoušky v roce 1841. Puškařská dílna se nacházela v zadní části jeho domu na Mincovní ulici (dnes ul. Mennicza, Cieszyn) č. 147. V dílně se zaučovali i jeho synové a jiní pozdější puškaři. Werlikovy zbraně byly známé nejen v Rakousku a Německu, ale také jinde v Evropě. Se svými výrobky se účastnil několika výstav. V roce 1873 vystavoval ve Vídni na

světové výstavě, v roce 1878 v Paříži, kde získal stříbrnou medaili. V roce 1880 se účastnil velké výstavy v Těšíně a v roce 1888 v Opavě na výstavě Umění a uměleckého řemesla, kde obdržel čestný diplom. Největší proslulost získaly jeho lovecké zbraně, dvojky s perkusními zámkem, které jsou zastoupeny v muzejních sbírkách nejčastěji. Zvláště velké oblibě se těšily lovecké dvojky systému Lefauchaux z druhé poloviny 19. století. Werlik vyráběl zbraně také pro členy střeleckých spolků, sám byl od roku 1848 členem střeleckého spolku v Těšíně. V 70. letech 19. století pracoval pro pszczyňského knížete Johanna Heinricha XI. von Hochberg.³ V puškařském řemeslu pokračovali také Werlikovi synové,⁴ z nichž Edward a Richard rozšířili dílnu na malou továrnu na zbraně.

Exemplář zbraně ze sbírek Muzea Těšínska pocházející z dílny Karla I. Werlika pochází z doby kolem roku 1860.⁵ Představuje oblíbenou loveckou pušku dvojku se zadním nabíjením systému Lefauchaux, lidově zvanou „lefoška“. Systém Lefauchaux je označení palné zbraně zkonstruované pro náboj typu Lefauchaux. Jednalo se o náboj rozněcovaný kolíčkovou kovadlinkou, náboj měl lepenkový obal a mosazné dno. Na okraji náboje byl umístěn kolíček, jenž způsobil po úderu perkusním kohoutem roznět. Náboj byl pojmenován po svém vynálezci, pařížském puškaři Casimiru Lefauchauxovi (1802 – 1852), který jej zkonstruoval v roce 1835.⁶

Jako u většiny loveckých zbraní má i tato zbraň lůžkový závěr. Lůžkový závěr se používal u soustav s pohyblivou hlavní. V tomto případě se jedná o hlavěň sklopnou, kdy je hlavěň spojena se závěrem pomocí ozubu⁷. Otevření závěru a sklonění hlavní je provedeno stlačením páky na spoušťovém obloučku (lučíku). Hlavěň je

Lovecká puška těšínské provenience

vyjímatelná z krátkého předpažbí. Celková délka pušky činí 116 cm, délka hlavně je 76 cm.

Puška je bohatě zdobená na kovových součástech zbraně jako jsou zámkové desky, kohouty, botka pažby a spoušťový oblouček. Je signována na zámkových deskách K. WERLIK IN TESCHEN. Výzdoba je charakteristická rostlinnými a zvířecími motivy a výjevy. Konkrétně na této zbraní vyobrazené zvířecí

motivy představují loveckého psa, lišku, srnu a vodní ptactvo. Na předpažbí a krku pažby je zdobená tzv. „rybinou“, soustavou zkřížených vrubů umožňující pevnější uchycení zbraně. Součástí pažby je lícnice.

Werlikova lovecká dvojka „lefoška“ ze sbírek Muzea Těšínska je pěkným exemplářem oblíbených loveckých zbraní používaných v 2. polovině 19. století, které dokládají vysokou úroveň těšínského puškařství této doby.

Lovecká puška těšínské provenience, detail

POZNÁMKY

- 1 Přír. č. 232/70, fond Militária, podfond Střelné zbraně.
- 2 Letošniková, L.: Lovecké zbraně v Čechách. Praha 1980, s. 36.
- 3 Kruczek, J.: Rusznikarstwo szkoły cieszyńskiej. Pszczyna 2001, s.188-192.
- 4 Kruczek, J.: c. d., s. 240.
- 5 Kruczek, J.: c. d., s. 189.
- 6 Křížek, L.; Čech, Z. J. K.: Encyklopedie zbraní a zbroje. Praha 1999, s. 141-142.
- 7 Lugs, J.: Ruční palné zbraně. I. díl. Praha 1956, s. 67.

Nové portréty ze sbírek Muzea Těšínska

Ženské portréty rodiny Eisenbergových

Jiřina Pavlíková

V roce 2004 se sbírky Muzea Těšínska rozrostly o řadu jedinečných sbírkových předmětů. K pozoruhodným přírůstkům náleží zejména obrazy, které byly zařazeny do fondu umělecké historie, kde zajímavým způsobem rozšířily stávající kolekci portrétů. Jedná se o dva obrazy ze 2. poloviny 19. století, na nichž jsou podle tradovaného popisu zachyceny ženy z rodiny Eisenbergů z Jablunkova.

První, zřejmě starší obraz je značně diskutabilní kvality. Neumělá kresba barevnými křídami o rozměrech 40 x 45 cm zachycuje starší dámu v zelených šatech s bílým čepcem uvázaným ozdobnou stuhou pod bradou. Ploše obrazu dominuje hlava portrétované ženy. Anonymní, podle všeho neškolený autor se pokusil zachytit individuální tvář, které věnoval největší prostor i pozornost a zcela mimo měřítko, mimo vzájemné proporce se dostal zbytek zobrazené polopostavy. Přesto nelze autorovi upřít jistou míru talentu ani značnou dávku odvahy, s níž se pokusil vyhovět zadání – namalovat reprezentativní portrét, podle všeho součást vznikající měšťanské rodové galerie. Hodnotu dosti neumělé kresby však mnohonásobně zvyšuje inskripce na rubu obrazu. Na papíru, který uzavírá adjustaci, stojí:

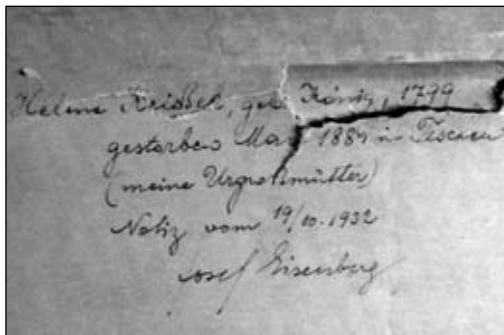
Helena Reißbek, geb. König, 1799
gestorben Mai 1881 in Teschen
(meine Urgroßmutter)
Notiz vom 19/10. 1932
Josef Eisenberg

Podle všeho můžeme tento text považovat za věrohodný. Z problematického obrazu se tak stává jedinečný dokladový materiál, který zároveň otevírá cestu dalším úvahám a spekulacím: kdy a kde obraz vznikl, pracoval malíř podle skutečnosti nebo podle fotografie a konečně – pro koho, kdo jej objednal?

Podle ústního podání je rovněž druhý obraz portrétem ženy z rodinného okruhu Eisenbergů. Zatím se neobjevily písemné podklady, které by toto tvrzení jednoznačně podpořily, ale nic toto tvrzení také nevyvrací. Jisté indicie tradované údaje spíše potvrzují! Oválný olej na plátně (zhruba o rozměrech 42 x 52 cm) zobrazuje starou dámu v brýlích, s černým kloboučkem na hlavě, černá pláštěnka je sepnutá u krku broží. U jejího levého ramene je jasně čitelná autorská signatura a datace – Kabáth V. 1883. Na první pohled se jedná o kvalitní obraz, o dílo talentovaného a školeného malíře.

Portrét Heleny Reisskové –
neznámý autor

Dostupné informace uvádějí, že maďarský malíř Vincze (Vincenz) Kabáth se narodil roku 1852, ve Vídni prošel učení u Friedricha Kreppa, litografa a malíře portrétů, studií hlav a žánrových výjevů. V. Kabáth pak samostatně působil v Mödlingu u Vídne, několikrát vystavoval portréty (např. v Budapešti v roce 1891 i portrét vídeňského starosty dr. Prixe), pracoval jako kopista a restaurátor.¹ Portréty z jeho ruky se dostaly do Námořního muzea v Athénách, na Vídeňskou vojenskou akademii, nacházejí se v zámeckých galeriích a sbírkách,² v současné době jsou součástí světového obchodu se starožitnostmi.³ Jeho jméno se rovněž objevuje v souvislosti s knihou, kterou vydal v roce 1893 L. Eisenberg!⁴ Právě tady můžeme hledat souvislost mezi vídeňským malířem a starou dámou z našeho obrazu. Oprávněně můžeme uvažovat o tom, že šlo o ženu (manželku, matku, sestru ...) z blízkosti L. Eisenberga. Ten s V. Kabáthem při vydání své knihy spolupracoval, už dříve poznal jeho práci a portrét objednal. Jak bylo v té době

zvykem, portrétovaná dáma seděla modelem v malířově zavedeném vídeňském ateliéru. Společně s ní či jejími potomky pak hotový obraz

*Portrét staré dámy v brýlích,
V. Kabáth*

*Cornelie Eisenbergová
Ida Münzbergová*

putoval do Jablunkova či Těšína, kde více jak sto let zůstal v držení rodiny. Jedná se však o „našeho“ Eisenberga, nejde jen o shodu jmen? Takové zpochybnění můžeme vyloučit - proč a jak by se jinak portrét cizí paní dostal z Vídně na Těšínsko? Můžeme však zvažovat, zda portrét vznikl už pro etablovanou jablunkovskou podnikatelskou rodinu, nebo se na Těšínsko dostal díky stěhování celé rodiny či její části, díky příbuzenským vztahům či pozdějším sňatkům. Na rozdíl od prvního portréту není na tomto obraze další určení, chybí laskavý zápis vnuka či pravnuka, který by se k dámě z obrazu hlásil jako ke své bábě či prabábě. Bohužel se nepodařilo získat více informací ani od posledního držitele obrazu.

Oba obrazy zajímavě doplňuje portrét, který je v muzejních sbírkách od roku 2002. Tehdy byl zřejmě ze stejného zdroje jako letošní novinky zakoupen obraz, jehož autorkou je těšínská malířka Ida Münzberg(ová).

Oválný portrét o rozměrech 52 x 72 cm zachycuje ženu neurčitého věku v nenápadných tmavých šatech sepnutých u krku broží s vyrytým jménem „Cornelie“. Z plochy obrazu, z nejasného galerijního pozadí vystupuje tvář Cornelie Eisenbergové z Jablunkova. Že se jedná právě o Corneliu Eisenbergovou dosvědčuje jednak brož z obrazu, jednak doba, kdy portrét vznikl. Ida Münzberg(ová) jej malovala na zakázku zhruba na přelomu 20. a 30. let minulého století, v době, kdy Cornelie společně se svým otcem Karlem vedla železářství na náměstí v Jablunkově.⁵ Můžeme tedy spekulovat o tom, na kolik jsou ženy z obrazů propojeny příbuzenskými vazbami, nakolik jejich portréty tvoří rodinnou galerii. Můžeme také uvažovat o tom, jde-li o jednu rodinu, nebo shodou okolností o stejnojmenné, ale samostatné rodiny dvě. Eisenbergové jsou v Jablunkově známí už od 19. století jako podnikatelé a obchodníci, jako křesťané i jako židé.⁶ Stojíme tedy před zajímavým úkolem – pokusit se společně s historií a archiváři vypátrat rodinnou historii jablunkovských Eisenbergů, popsat vztahy mezi ženami z portrétů.

POZNÁMKY

- 1 Thiem-Becker: Allgemeines Lexikon der bildenen Künstler, díl XIX, s. 43.
- 2 např. expozice na zámku v Olsztyně (Polsko)
- 3 např. nabídka firmy Noyola Anticuarios z Monterrey (Mexico)
- 4 Eisenberg, L: Das geistige Wien, 1893.
- 5 Podle rozhovoru s jablunkovskými občany - pamětníky.

- 6 Před 2. světovou válkou i po ní měl v Jablunkově na náměstí Karel Eisenberg s dcerou Cornelií železářství, Alois Eisenberg vlastnil koželužnu. Nacistické protizidovské útoky se těchto podnikatelů údajně nedotkly. Jako Žid byl z Jablunkova deportován pouze dr. Eisenberg, který společně se ženou a synem zahynul v koncentračním táboře - viz výstava „Naši zmizelí židovští sousedé“

INFORMAČNÍ ZDROJE

- 1 Thiem,Ulrich – Becker, Felix: Allgemeines Lexikon der bildenden Künstler. Bd. 14. [S. l, s. n], 1921, s. 43.
- 2 Kabath – O/C – Portrait of socialite lady 19C [on-line]. Monterrey: Noyola Anticuarios, c2002. [cit. 2004-9-9]. dostupné z <www.noyolaanticuarios.com>
- 3 Olsztyn-zamek [on-line]. Olsztyn: Muzeum Warmii i Mazur.[cit. 2004-9-10]. dostupné z <www.muzeum.olsztyn.pl>
- 4 Antonín Szpyrc, Vendryně č. 447
- 5 Naši zmizelí židovští sousedé [výstava]. Muzeum Beskyd, Frýdek – Místek, 27. 10. – 28. 11. 2004.

Zajímavosti přírody Těšínska

Poklesová jezírka

Jiří Kupka

Položíme-li lidem z jihu Moravy či z Čech otázku *Co je typické pro krajinu na Karvinsku?*, většina bez váhání uvede, že šachty a haldy. Dostane-li se jim pak do ruky například publikace „Příroda okresu Karviná“, jen nevěřicně kroutlí hlavou se slovy: „*To není možné, tohle že je na Karvinsku?!*“.

Položíme-li však stejnou otázku obyvatelům Karvinska, jak nám odpoví? A jak odpoví nejmladší generace? Čím je pro ně krajina v okolí města Havířova, Karviné či Orlové? Zodpovězení uvedených otázek by bylo jistě zajímavé, ale není součástí tohoto příspěvku.

Idylický popis Těšínska kronikáře Jakuba Schickfuse z roku 1625 patří skutečně do dávné minulosti.: „*Knížectví Těšínské má ještě svého knížete, skvostnou půdu a pozemky, dvě řeky s hojností ryb, zdravý vzduch, nadbytek dřeva... Povětrí přicházející z hor je na tomto místě zdravé a velmi příjemné jak pro lidi, tak pro zvířata*“. Rozvoj průmyslu a intenzivní hornickou činnost po dvě staletí doprovází vznik antropogenních forem reliéfu (haldy, poklesy). Dnešní ráz krajiny – nejvýrazněji pak mezi městy Karviná, Orlová a obcí Horní Suchá (tzv. černý trojúhelník) – byl tím definitivně určen. Došlo k zničení přirozených typů biotopů.

Potřebnou hornickou činností vznikly nejen haldy a poklesy, ale také zvodnělé poklesové kotliny, které byly velmi brzy kolonizovány mokřadními společenstvy rostlin a živočichů. Málokdo si uvědomuje, že právě tato území se stávají útočištěm celé řady ohrožených a vzácných druhů živočichů a rostlin, vázaných na mokřadní biotopy.

Jen z našich obojživelníků a plazů se zde můžeme běžně setkat s takovými druhy, jakými jsou například kriticky ohrožený čolek velký (*Triturus cristatus*) a skokan skřehotavý (*Rana ridibunda*); z kategorie silně ohrožených druhů čolek horský (*Triturus alpestris*), čolek obecný (*Triturus vulgaris*), rosnička zelená (*Hyla arborea*), skokan ostronosý (*Rana arvalis*), skokan zelený (*Rana kl. esculenta*) a ještěrka živorodá (*Zootoca vivipara*); z ohrožených druhů živočichů například kuňka obecná (*Bombina bombina*), ropucha obecná (*Bufo bufo*) a užovka obojková (*Natrix natrix*).

Území s výskytem tak vzácných živočichů, jakými uvedení obojživelníci a plazi bezesporu jsou, si nezaslouží jen technický název „zvodnělá poklesová kotlina“. Nazýváme je **poklesovým jezírkem**!

Poklesová jezírka, jsou typický krajinný prvek hornické krajiny Karvinska, a představují sladkovodní ekosystémy, vzniklé nepřímo činností člověka.

Ve spleť hydrogeografické situaci Karvinska dnes již nelze v některých případech na první pohled rozeznat úmyslně vybudované rybníky od vodních nádrží, které vznikaly v důsledku poklesů území, zvláště když některé z nich plní již po řadu let funkci rybníka. Mnohé z nich však byly po krátké existenci zavaženy a vysušovány, dříve jen výjimečně využity v rámci vodohospodářských rekultivací.

Respektujme a chraňme poklesová jezírka! Vezměme své děti k nim na procházku a učme

Pohled na poklesová jezírka v Horní Suché
Foto Jiří Kupka

je tak milovat naši krajinu. Učitelé základních a středních škol by je měli navštěvovat se svými žáky a ukazovat názorně (přímo v krajině), že to, co zapříčinilo částečnou devastaci naší krajiny, ji zároveň přetváří v krajinu novou. Nová

generace se tak stane přímými svědky neuvěřitelné provázanosti živé i neživé přírody.

Až se Vás příště někdo zeptá, co zajímavého se nachází v krajině na Karvinsku a co je pro ni typické, odpovězte: mimo jiné i **poklesová jezírka**.

LITERATURA

Koutecká, V. et al.: Příroda okresu Karviná. Karviná. OÚ Karviná, 1998.
Kupka, J.: Poklesová jezírka - významný krajinný prvek hornické krajiny. In Ekologická stabilita a hodnocení krajiny. Ostrava : VŠB - TU Ostrava, 1999, s. 52-53.
Kupka, J.: Poklesová jezírka jako fenomén v krajině Těšínského Slezska, v krajině kterou máme rádi. 1. vyd. Cieszyn : Uniwersytet Śląski w Katowicach, Filia Cieszyn, 2004.
Schickfus, J.: Newsemelte schwäbische chronica. Breslaw, 1625.

Stalmachová, B.: Watered depressions as ecological phenomena in regions affected by mining activities. In Mine Planning and Equipment Selection 1997. Rotterdam : Balkema, 1997, s. 979 - 984.
Stalmachová, B.: Základy ekologické obnovy průmyslové krajiny. Ostrava : VŠB - Technická univerzita, 1996.
Štýs, S. a kol.: Rekultivace území postižených těžbou nerostných surovin. Praha : SNTL, 1981.

Osmdesátiny významné havířovské architektky Zoji Wallerové

Radim Prokop

Zoja Wallerová

Jubilantka ing. arch. Zoja Wallerová se narodila 20. 11. 1924 v Lipníku nad Bečvou v rodině československého důstojníka, bývalého ruského legionáře a náčelníka spojení štábu Dálného Východu. Matka byla Ruska z Novosibirska, která vzhledem k odjezdu do ČSR nedokončila studium medicíny. Zůstávala trvale v domácnosti, neboť jako manželka státního zaměstnance nemohla být sama zaměstnána. Středoškolská studia s maturitou absolvovala mladá Zoja na Reálném gymnáziu v Hranicích. Od roku 1944 byla totálně nasazena v Německu a 10 měsíců pracovala v továrně na letecké motory v městě Esslingen u Stuttgartu.

Po válce vystudovala Fakultu architektury a pozemního stavitelství v Praze. Již během studia pracovala na brigádě při výstavbě NHKG v Kunčicích a od roku 1951 jako vedoucí projektantka ve Státních ústavech pro projektování sídlišť, pozdějším Stavoprojektu v Košicích, Žilíně, Ostravě a Havířově. S manželem rovněž architektem Ottou Wallerem se v roce 1959 trvale usídlila v Havířově. Jako architektka se podílela na zpracování směrných územních plánů celé ostravsko-karvinské aglomerace včetně nového města Havířova. Řešila projekční výhledy Jablunkova, Bystřice nad Olší, Mostů u Jablunkova, Havířova, Šenova, Těrlicka, okolí Těrlické přehrady a Dolních Datyní. Určitou dobu pracovala ve Státním památkovém ústavu v Ostravě, na odboru výstavby MěstNV v Havířově a v soukromé projekční kanceláři v Těrlicku. Největší zásluhy si získala ve spolupráci se Zdeňkem Špačkem zpracováním Směrného územního plánu havířovské aglomerace, schváleného v roce 1975. Její manžel byl

hlavním projektantem nového sídliště v Českém Těšíně-Svibici.

Podnikla řadu studijních cest do zahraničí, mj. do Holandska, Belgie, Francie, Švédska, Dánska, Rakouska, Německa a bývalých socialistických zemí. Její projekční aktivity byly široké a v mnoha případech se vztahují k problematice Těšínska. Zoja Wallerová vykonala mnoho v komisi výstavby a v komisi životního prostředí MěstNV v Havířově. Tamní Radou MěstNV obdržela Čestné uznání za dlouhodobou veřejně prospěšnou činnost a řadu dalších ocenění. Po listopadu 1989 zhotovila pro Magistrát města Havířova barevnou mapu celého současného katastru města v měřítku 1 : 5000. Jubilantka se rovněž věnuje výtvarné tvorbě v oboru malířství, grafiky a modelování.

Spolu s jinými havířovskými výtvarníky vystavovala své obrazy v rámci výstav Havířovský salón ve výstavní síni Viléma Wünscheho v Havířově (1998, 2000, 2002, 2004), v roce 2001 měla samostatnou výstavu v budově Zdravotně sociální fakulty Ostravské univerzity. Architektka Zoja Wallerová je velmi aktivní i v jiných veřejně prospěšných činnostech, zejména jako členka Kruhu přátel Havířova při Muzeu Těšínska se uplatňuje svými přednáškami a pravidelnou účastí na vzdělávacích exkurzích. Její vitalita zdá se být nevyčerpatelná a motivuje k plnohodnotnému společenskému životu i mnohem mladší. Za mnohaletou projekční a uměleckou práci byla navržena za Kulturní osobnost roku 2004 města Havířova. Přejeme jí, aby v celoživotním díle ve prospěch těšínského regionu i nadále pokračovala stejně úspěšně jako dosud.

Muzea Těšínska se představují

Šenovské muzeum a knihovna

Šenovské muzeum je jedním z nejmladších v regionu Těšínska.

Bylo založeno v roce 1998 v souvislosti s povýšením Šenova na město a sídlí v budově mateřské školky. Jeho vzniku předcházelo ustavení Historicko letopiseckého aktivu, který začínal prakticky z ničeho a jehož hlavní náplní byla evidence a získávání sbírkových předmětů od občanů Šenova i okolí. Na rozdíl od jiných regi-

onálních muzeí je šenovské muzeum pojato poněkud netradičně. Je organizačně spo-

jeno s městskou knihovnou v jeden právní celek a je městskou příspěvkovou organizací s oficiálním názvem Knihovna & Šenovské muzeum.

Praxe ukázala, že se jedná o šťastné řešení. Činnost muzea nezajišťují,

jak je jinde obvyklé, profesionální pracovníci, ale dobrovolná aktivita čle-

nů Historicko letopiseckého aktivu spolu se zaměstnanci.

V prvních pěti letech svého působení disponovalo šenovské muzeum pouze 65 m², výstavní plochy. I přes

omezené prostorové možnosti dokázali dobrovolní spolupracovníci muzea vedle zahajovací výstavy s názvem „Historie Šenova“, či výstavy s názvem Stará škola, uspořádat za tuto dobu více než deset dalších úspěšných výstav a řadu besed a přednášek.

Kvalitativně nová etapa existence muzea započala v srpnu roku 2003, kdy došlo k rozšíření výstavní plochy na 190 m², což umožnilo zřízení stálé expozice o historii města a vesnic bývalého šenovského panství. Vznikly rovněž další prostory pro

výstavní činnost zaměřenou především na školní mládež. Již tradičně v den šenovského jarmarku, tj. poslední sobotu v měsíci srpnu, je otevírána rozsáhlejší výstava a mimo to jsou v průběhu roku pořádány i menší dlouhodobé i krátkodobé výstavní akce. Vedle stálé expozice tak měli návštěvníci muzea v průběhu posledních let možnost seznámit se např. s výstavou fotografií šenovského rodáka Josefa Poláka, výstavou Řemesla našich předků či společně se sdružením Telepace uspořádanou výstavou Bible očima světa – Svět očima Bible a některými dalšími. Poslední zajímavá výstava byla na téma Jak se kdysi žilo. Vedle výstav nabízí šenovské muzeum také přednášky s historickou a vlastivědnou tematikou v podání amatérských i profesionálních historiků pořádané rovněž „v terénu“ na historicky zajímavých místech, například v prostorách bývalého šenovského zámku nebo kostela Prozřetelnosti Boží. Se značným zájmem se setkávají i nepravidelně pořádané přednášky a setkání s některými zajímavými osobnostmi. K nejpoutavějším patřilo např. v roce 2004 uspořádané vzpomínkové odpoledne pana Zdeňka Marenčáka, který v šedesátých letech procestoval na kole takřka celý svět.

Šenovské muzeum, jehož prostory jsou otevřeny nejen všem návštěvníkům, ale také případným zájemcům, kteří by v jeho prostorách rádi realizovali vlastní výstavu, se snaží ve své činnosti řídit heslem, vypůjčeným z knihy Hanuše Lankočihy Obec a panství Šenov: „Kdo své vlasti nepoznal, ten ji jakživ nekochal.“

Text a foto: Simona Slavíková, kresby: Max Duží

